

JÁSZKUNSAĞ

1965.

4.

JÁSZKUNSAĞ

A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat
Szolnok Megyei Szervezetének folyóirata
Megjelenik negyedévenként

1965. december

XI. évfolyam 4. szám

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a Posta
Központi Hírlap Irodánál (Bp., V., József nádor
tér 1.) és a postahivataloknál. Előfizetési díj:
1 évre 20,— Ft. Csekk számlaszám: egyéni elő-
fizetésnél 61.280, közületinél 61.066.

A szerkesztő bizottság elnöke:

Szurmay Ernő

Szerkesztő bizottság:

Barna Gábor, Kisfaludi Sándor, Lévai István
Mészáros Ferenc, Sári Mihály, Soós István

Felelős szerkesztő:

Kaposvári Gyula

Szerkesztőség: Szolnok, Kossuth tér 4.

Telefon: 23—50.

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk
vissza.

Kiadja a Szolnok megyei Néplap
Lapkiadó Vállalat

Felelős kiadó: Fülemen Lajos

Index-szám: 25 910

4527—65 Szolnok megyei Nyomdaipari Vállalat,
Szolnok, Május 1 u. 19.

Felelős vezető: Mészáros Sándor

TARTALOM:

Dr. Dienes István: Honfoglaláskori kutatá- sunk újabb eredményeiről és feladatai- ról. (Bef. közl.)	145
Endrész Sándor: A Magyar Távirati Iroda je- lenti	151
Bálint Sándor: Az egoizmusról	156
Dr. Mezősi Károly: A követjelölt Petőfi meg- buktatása. — Kiskundorozsma választói- nak petíciója	162
Barna Gábor — Kaposvári Gyula: Az ide- genforgalom fejlesztésének lehetőségei Szolnok megyében	171
Szabó László: A földmunkásmozgalmak jel- legzetességei Szolnok megyében	183
Dr. Kürthy László: Gondolatok Szolnok szín- házi és zenei életéről	189

Képek

Szabó László: Portré	a borító 2. oldalán
Palicz József: Öregasszony	a borító 3. oldalán
Simon Ferenc: Emlékműterv	a borító 4. oldalán

A címlapon:

Alumíniumvázás raktárépítkezés a szolnoki Ti-
szamenti Vegyiművekben. (MTI Fotó)

Honfoglaláskori kutatásunk újabb eredményeiről és feladatairól*

(Befejező közlemény)

Az a társadalmi fejlődés, amelyet itt Vlagyimircov klasszikus műve nyomán megkíséreltünk felvázolni, nem sajátosan a mongolokra jellemző. Alapvonásaiban – természetesen időbeni eltérésekkel, a termelőmódból adódó különbségekkel – mindazon nomád-félnomád népekre érvényesnek tekinthetjük, amelyek eljutottak a nemzetségi szervezet felbomlásának határához, és társadalmukban a törzsi-nemzetségi intézmények leple alatt, majd azokat előbb-utóbb szétfeszítve megjelentek s uralkodóvá váltak a feudális viszonyok. E folyamat kezdetei nem a mongol kortól követhetők, hanem korábbi időkbe nyúlnak vissza: Kelet-Európában a VIII–X. század a kibontakozó feudális kora, amikor a magyarság még előző szállásterületein élt. Épp a türk eredetű kazár birodalom területén lehetünk tanúi ezidőben egy nagyarányú gazdasági átalakulásnak, megtelepedési folyamatnak (l. szaltovo–majacki műveltség), és az azt követő társadalmi változásnak, amely a birodalom kebelében mintegy két évszázadon át tartózkodó magyarság fejlődésére nézve sem múlhatott el nyomtalanul. A kazárok korafeudális államalakulatára vonatkozó források egyértelműen tanúsítják, hogy e mindinkább megtelepülő társadalom erősen rétegzett volt, a jól elkülönülő csoportokat a vazallusi függőség egész rendszere tartotta össze, a birodalom rendjét külön fegyveres testület biztosította.

Természetesen helytelen volna, ha a honfoglaló magyarság szervezetét alaposabb bizonyító anyag nélkül e fejlett korafeudális társadalomnak mintájára rajzolnánk meg, bár az előmagyarság történeti kapcsolatai, valamint az írott kútfők adatai sejtetik, hogy egy sereg párhuzamos vonással körükben is számolhatunk. Leginkább mégis a régészeti források teszik bizonyossá, hogy a magyarság termelőmódja, társadalma, szervezete közel állhatott a kazárokéhoz, a feudalizálódás jellemzett folyamata körükben is kibontakozott; nyilván a kazár uralom alóli önállósulásukat 830 táján már ennek köszönhették.

A magyar társadalom állapotáról a kazár kapcsolatok előtt nincsenek adataink. Nyelvünk vallomása azonban arra int, hogy már e távoli időkben számolhatunk a társadalmi rétegződés kezdeteivel. Török jövevényszavaink legősibb rétegével, az állattenyésztés alapvető szókészletével honosodott meg nyelvünkben *in-bő* szópárunk, amelynek átvétele arra utal, hogy a magyarságnak már ekkor ismernie kellett az e szavakkal jelölt különbségeket (*in*=szolga; *bő*=nemzetséfgő, úr; vö. *ínség-bőség*). A vérségi

* Folyóiratunk utóbbi számaiban részletekben közöltük Dr. Dienes István „Honfoglaláskori kutatásunk újabb eredményeiről és feladatairól” c. cikkét. A harmadik (befejező) közleményből, amint arról a JÁSZKUNSAĞ 3. számában, a 128. oldalon meg is emlékeztünk, nyomda-technikai okok miatt kimaradt a felvetett társadalmi kérdésekre feleletet adó, a régészeti bizonyító anyagot tartalmazó rész. A dolgozat kimaradt részletét, amely múlt számunk 99 oldalának harmadik bekezdése után következett volna, itt pótlólag közöljük. (Szerk.)

kötélékek erőteljesebb bomlása tehát akkor indul meg, amikor a magyarság termelőmódjában – a török népek közelségében – az állattenyésztés válik uralkodóvá. További fejlődés kiindulópontja – egy későbbi korban – a földművelés terjedése. Ekkor ékelődik az állandó termelőmunkát végző szolgák és az azok terméktöbbletét elsajátító, továbbra is zsákmányszerző portyákra járó bőség közé a hatalmas katonai kísérete, az a fegyverforgatásból hivatásosan élő réteg, amely az erősen rétegzett társadalom egyensúlyát fenntartja. Bizonyos, hogy a magyarság a kazár fennhatóság alatt, a kaganátusban végbemenő fejlődés és intézmények hatására maga is a feudális fejlődés magasabb szintjére érkezett, majd kiszakadva onnan, önálló államalakulattá szerveződött (a fentiekre l. *Györffy, Bartha*).

Irott forrásainkban is találunk erre vonatkozóan adatokat, bár ezek nem teljesen egybehangzóak. A valamennyi kútfőnk közül leginkább megbízhatónak tartott arab nyelvű források tájékoztatnak az etelközi magyaroknak a kazárokéhoz hasonló kettős fejedelemségéről (*kende, gyula*), és írnak szántóföldjeikről, tanúsítván, hogy a magyarság nem lehetett kizárólagosan állattartó. *Bölcs Leó* bizánci császár az általa türk néven ismert magyarságot egy fő uralma alatt álló, erős szervezettségben élő népként jellemzi és kiemeli, hogy a pusztai népek közül csupán a bolgárok és a magyarok fordítanak nagy gondot hadirendjükre. Tudósításának hitelét kétségessé tehetné, hogy Mauríkios VI–VII. sz. fordulóján készült Taktikájának a türkökről adott leírását alkalmazza itt apróbb változtatásokkal a magyarságra. Ezt azonban tudatosan tehetette, hiszen a bizánciakkal szövetséges népet követéinek, hadvezéreinek jelentéseiből jól ismerte. Az azonosításnak egyéb oka nem lehet, mint hogy a jellemzés a magyarok társadalmára ráillett és a császár úgy vélte: Mauríkios is az ő türkjeiről beszél (*Darkó, Moravcsik*). A magyaroknak a kazárokéhoz hasonló szervezettségét sejteti, hogy a már új hazájában élő magyarságot egy bizánci krónikás (*Nikolaos Mystikos*) a „keleti türköknek” mondott kazárokkal szemben „nyugati türköknek” nevezi (*Gyóni*). A magyaroknak a türk-kazárokkal rokon műveltségére – a forrásadatokon túl is – számos jel utal a régiségben (türk eredetű rovásírásunk, ősköltészetünk visszakövetkeztethető ótürk jellegű vonásai, a türk műveltségben is gyökeret verő iráni indíttatású művészetünk, egyisten hitünk stb.), ami szintén arra jó bizonyosság, hogy mindezek meghonosodásának megvoltak a társadalmi feltételei. – A törzsszövetség fogalmát meghaladó központi hatalomról *Anonymusnál* is találunk homályos utalásokat, amikor is az Árpád örökébe lépő Szolta fejedelem mellé rendelt – a kazároktól is ismert – országbírákról és seregvezérekről szól (53. fejt.).

Az eddig elmondottakból megrajzolható világos és egyértelmű társadalomképnek látszólag ellene mond *Biborbanszületett Konstantín* bizánci császár, aki szerint a magyaroknak „Árpád előtt... más fejedelmük sohasem volt”, s a törzsek élén „valami-féle vajdák” állottak. Leírásából egy laza és csupán háborús alkalmakkor egyesülő törzsszövetség képe tűnik elénk. Tudjuk azonban, hogy Konstantín ezen értesüléseit Árpád dédunokájától, Tormástól nyerte, aki a dinasztikus érdekeknek megfelelően mondhatta el az Árpád-ház uralomra jutását, a magyarság megszervezését Árpád személyes érdemének tüntetve fel. Az előadás célzatossága teljesen nyilvánvaló, és ez hitelét eleve kétségessé teszi (*Györffy*). Magának Konstantínosnak egyéb adatai is ellene szólnak a központi hatalom ilyen késői keletkezésének: a három kabar törzs egységbe tömörítése, a magyarságnak a kazár rendezési elv szerint hét törzsbe osztása, a két törzs egyesítéséről tanúskodó – épp általa említett – Kürtgyarmat törzsnév, az egész nép tudatos irányítását tételezi föl.

A központositott szervezet kiépülésének hosszabb időszaka együtt járt az eredetileg különböző fajtájú és nyelvű nép-, törzs-, nemzetségrészek keveredésével. Ezt a folyamatot mozdította elő a honfoglalást megelőző besenyő támadás, amely a magyarság addigi szervezetét – a hét törzs szilárd kereteit – szétzilálta, nemzetségekre bon-

totta, majd azok újracsoportosulását eredményezte; mindez lehetővé tette, hogy a magyarság egységes jelként jelenjék meg új hazájában. A magyarság műveltségének a honfoglalás korára való egységesülése megmutatkozik a régészeti anyagban is, hiszen nemhogy az egyes nemzetségekhez nem tudunk sajátos hagyatékot kötni, de még a törzsek emlékényaga sem válik el egymástól. (Legfeljebb a forma- és mintakincs azonossága tűnik szembe egy-egy körzetben, amely egy területet ellátó ötvösműhelyek létét sejteti.)

A honfoglaláskori régészeti emlékeket mindössze két olyan csoportra sikerült osztanunk (*Szőke*), amelyek eltérő alaprtegű műveltségek nyomait őrzik. Talán egyrészt a magyarok régóta együttélő és elegyedő hét törzsének, másrészt a hozzájuk utóbb csatlakozó kabaroknak anyagát gyaníthatjuk bennük, hiszen ezen emlékcsoportok legkiemelkedőbb s legjellemzőbb leletegyüttesei a feltételezhető magyar, illetve kabar szállásterületekről ismeretesek. Az egyik emlékcsoport, amelyet a magyar törzsekhez köthetünk, a népesség arányának (több mint kétharmadának) megfelelően szélesebb elterjedésű, és természetszerűen inkább ezzel rokon a köznépi temetők többségének tárgyi anyaga is. A másik csoportban viszont határozottabban jelentkeznek egy katonáskodó, sztyepei nép műveltségének jegyei.

Az említetteknel sokkal szembetűnőbbek a régészeti források elemzésénél azok az eltérések, amelyek társadalmi különbségeket jeleznek. A rangosabb hagyatékot szolgáltató temetők között is nagy változatosság mutatkozik a felszerelés gazdságában, mennyiségében, kivételében; a temetési szokások szigorúságának fokában, – bizonyítván, hogy honfoglalóink felső rétege már az új hazába érkezésekor sem volt az egyenrangúak közössége.

A temető fajtákból, az együttélő és együvé temetkező közösség számából világosan kitűnik a társadalom lépcsőzetes felépítése, vagyon és hatalom szerinti megoszlása.

A legmagasabb tisztségek viselőinek sírjairól egyelőre kevés adatunk van, kétségtelenül nemzetségszű temetkezésének csupán azt a sírt tekinthetjük, amely nemrégiben – 1958-ban – a *zempléni* vár közelében került elő. Alighanem a környék egykori hatalmas birtokos nemzetségének: az *Aba-nemnek* egyik őst sejtethetjük benne, aki a várban élt, és kísérete segítségével szolgáltató népeit onnan igazgatta. Anonymus, aki alighanem maga is Aba-nembeli volt, és igen aprólékosan ismerte a Felső-Tisza vidékének birtokviszonyait, a honfoglalás elbeszélésénél leírja, hogy Árpád „a Takta mellett és az erdők alján... sok földet adott... Ednek meg Edöménnek...” (17. fej.), az Aba-nem őseinek, még a Mátra-vidéki adományozást megelőzően. Kétségtelen, hogy a Takta-vidék Zemplénhez tartozott, és ott az Abák birtokosok voltak (l. az Abák bodrogkeresztúri ágát). Érdekességként említem, hogy a Váradi Regestrumban is szó esik egy Edemenről, az egyik birtokpör kapcsán (N. 372). Az Abák roppant birtoktestének bizonyosan több központja volt, és az egyik itt, Zemplénben lehetett. A sírban talált egyes tárgyak hasonmásai, vagy rokon darabjai – a kiterjesztett szárnyú sassal, illetve a négy lábú állattal és annak háttérében felmagasodó életfával diszített korongok, övveretek stb. – a szélesebb környékről, nagyjából részint az Abák feltehető szállásterületéről ismeretesek.

Magas méltóság viselője: nemzetségszű, sőt talán törzsfő lehetett a *geszterédi* sírban nyugvó férfi (Kiss Lajos, *A geszterédi honfoglaláskori sírlelet*. AH XXIV. Bp. 1938), akit azonban nem lakóhelye, az uralma alatt tartott terület központi vára közelében, hanem a pusztába rejtve temettek el. Arany ötvösművű szablyája feltűnő hasonlóságot mutat az ún. bécsi szablyával, így talán azt is feltételezhetjük, hogy viselője a központi hatalomtól nyerte tisztségét, illetve azzal együtt jelvényét; méltóságába beiktatással lépett.

Valószínűleg ugyancsak ilyen rejtve elföldelt a *felsőbalotai* nagyasszony gazdag felszerelésű sírja, amely a későbbi megyehatárokból (Bodrog és Csanád) ítélve két

nemzetiségi szállásterület határán, illetve egyiknek peremén feküdt, hogy a sírra senki ne leljen rá. (Az 1960. év régészeti kutatásai. Régészeti Füzetek 14. Bp. 1960. 57.) Lószerszámából ítélve nem lehetetlen, hogy az igen előkelő nő a kabarok köréből került ide; a magyarok és kabarok, vagyis az ún. fekete magyarok összeolvadásának egyik útja bizonyára az lehetett, hogy kölcsönösen asszonyokat vettek egymástól. (Később Kálmán királyunk törvénnel rendeli el az izmaeliták ily módon való beolvasztását: I. tk. 48.) Legfőképp azért gyanakodhatunk erre, mivel a kabar temetők jellegzetes lószerszáma a magyar területeken szinte kizárólag magányos női sírokban található. Ennek oka bizonyosan az lehetett, hogy az idegen asszonyt nem temették együtt a közösséggel.

Honfoglalóink legelőkelőbbjeinek sírjai tehát magányosak. A nemzetiségi arisztokrácia rangosabbjai ugyancsak elkülönülten éltek, s ennek megfelelően néhány sírból álló temetőbe temetkeztek, amelyben a családfő fekszik együtt háza népével. *Szakony* (Az 1961. év régészeti kutatásai. Régészeti Füzetek 15. Bp. 1962. 58.) *Tarcal* [Jósa A., Arch. Ért. 15 (1895) 75–76], *Karancslapujtő* [Dienes I., Arch. Ért. 91 (1964) 18–37] pl. ezt szemlélteti.

A törzsi nemesség és a katonai kíséret tehetősebb rétegének együttélési és temetkezési formája általában a nagycsaládi kötelék. Különösen azoknál a törzseknel – pl. a kabaroknál – látjuk szép példáit a szigorú rendben történő temetésnek, amelyeknek szervezete a honfoglalás után is hagyományosabb keretek között maradt (l. a *László Gyula* által elemzett temetőket; újabb példái szintén a kabar szállásterületekre eső Nyírből: pl. *Bashalom* = Dienes I., *Un timère de hongrois conquérants à Bashalom*. ben – 1958-ban a *zempléni* vár közelében került elő. Alighanem a környék egykori Acta. Arch. Hung. 7. [1956] 245–277; temetőrészlet *Rakamazról* = Az 1963. évi régészeti kutatásai. Régészeti Füzetek 17. Bp. 1964. 64.). A honfoglalóinknál megfigyelhető nagycsaládi kötelék azonban nem jelenti föltétlen – három nemzedékig bezárólag – az összes leszármazottak együttélését. Ilyen jellegű temetőinkben a sírok száma általában kevés (12–25) ahhoz, hogy az államalapításig egymást követő két–három nemzedék során megszorodott közösség valamennyi tagját magában foglalhatná. Különösen akkor, ha a temetőképek alapján azzal is számolnunk kell, hogy e kis közösségeken belül néhány rokon, befogadott idegen, szolgálóember is élt. Valószínűnek látszik, hogy a szorosán vett családtagok közül a szülők, a nem családos fiúk, a férjhez nem adott leányok lakhattak együtt. Az új családot alapító leszármazottak közül – a pusztai népek szokása szerint (*Rubruquis, Vlgyimircov*) – csak a legifjabb fiú maradt szülei szállásán, ő örökölte az atyai jurtot, házanépét, javait. A többi fiú, ha megházasodott, alighanem külön kenyérre jutott, kivált családjából, és épp e rangosabbaknál feltehető, hogy önálló birtokrész ura lett, azért nem kerül sem ő, sem családja az ősi nyugvóhelyre. (A nagycsaládi rend az Árpád-korban is továbbélt, László király I. tk. 40. cikkelye említi az apja házában maradt, illetve külön költözködő fiúkat.) A szerényebb párosfamiládai, vagy néhány síros temetkezési helyek egy része ezeknek a családokból kiszakadt és egy új közösség magját képező kiscsaládoknak a nyugvóhelye, akik honfoglalóink második-harmadik nemzedékéhez tartozhatnak, és utódjaik már temetkezési helyüket feladni kényszerültek, mivel az államalapítás és az új hit parancsa régi életformájukból kivetette őket. (A rangos temetőkben a királyság korából való érmeikkel elvezett sírt már nem találunk.) Ma már kétségtelen, hogy nem tekinthetjük ezeket mind csuka, hiányosan feltárt temetőknek.

A nagycsaládi temetők egy részében feltűnő, hogy a férfisírokhoz képest kevés a női sír, noha a gazdagabbaknál ez időben még többnejűsége is gondolnunk kell (l. a *Gellért-legenda* Ajtony feleségeire vonatkozó adatát). A nőszegénységet korábban törvényszerűnek tartottuk, hiszen a források beszámolnak arról, hogy a besenyő és bolgár támadás a hadbavonult magyaroknak szállásukon maradt családjaikat elpusztította. Megvolna tehát a lehetőség, hogy az új hazába érkező honfoglalók kevés asz-

szőnyt hoztak magukkal. Elgondolkoztató azonban, hogy köznépi temetőink java-
részében a nőszegénységnek nincs nyoma, és épp a gazdagabbaknál, hatalmasoknál
nem hihető, hogy ne lett volna módjuk feleséget, sőt akár feleségeket szerezni. A nők
hiányának ellene szól az is, hogy igen sok magányos – mégpedig gazdag emlékanyagú
– női sírra bukkanunk, és semmiképpen sem hihető, hogy ezek a nők társtalanul éltek
volna. E magányosan temetett nők bizonyosan a nagycsaládok tagjai lehettek, akiket
– mint már felvetettük – idegen (magyar-kabar) eredetük, más hitük, vagy másod-
harmad-feleség voltak miatt temettek külön közösségüktől.

A köznép temetkezési módja – amelyről fentebb részletesen szoltunk – ismét más:
az egy szálláson élő kisebb-nagyobb közösség keretében, és azon belül vérségi rendben
temetkeztek, s a rangosakkal ellentétben temetőiket általában az államalapítás után –
az Árpád-kor első századában is – folyamatosan használták.

A különböző jellegű és egyes társadalmi rétegekhez köthető temetőfajták területi
elhelyezkedéséből látható, hogy e rétegek nem függetlenek egymástól, hanem a szegé-
nyebb és gazdagabb csoportok között szoros kapcsolat, fölé és alárendeltségi viszony
van. Némely esetben ezek a különböző helyzetű csoportok egy temetőn belül talál-
hatók meg, amely a függőségnek legszorosabb fajtáját példázza. Ilyen kapcsolatot talál-
tunk a *tiszánánai* (Heves m.) temetőben, amelynek gazdag sírokból álló sorát jobbról:
délről és délkeletről szegényes temetkezések övezték, (Az 1958. év régészeti kutatásai,
Régészeti Füzetek II. Budapest 1959. 55–56; Az 1960. év régészeti kutatásai. Régészeti
Füzetek 14. Budapest 1960. 60.) A temető soros részében rangos halottakra valla-
nak a temetés körülményei és a mellékletek: tarsolylemez, ezüstdíszes nyereg (1. sír);
padkás sír, nemesgyöngyszemekkel himzett nyakú ing, pityékkel kivert csizma, vere-
tes nyereg és díszes lószerszám (2. sír); lovasfelszerelési tárgyak (3., 6. sír); padmalyos
sír, a kalandozások korában szerzett érem (21. sír) stb. Mellettük a két-három csoportra
elkülönülő szegényes sírokban az uralokkal egy szálláson, szoros függésben élő, nekik
személyi szolgálatra kötelezett, a szállás körüli tennivalókkal foglalatostkodó, afféle
házi szolgák temetkezéseit sejthetjük. Szerény emlékanyaguk tугyancsak magyar jellegű.
Az embertani vizsgálat – *Nemeskéri János* előzetes szóbeli közlése szerint – fajtabeli
azonosságot mutatott ki a rangos család egyik nőtagja, valamint a szolgarendű szemé-
lyek egyik csoportja között. Nem meglepő ez, hiszen tudjuk, hogy a rangos leányokat
férjhezmenetelükkor hozományul kapott szolgálónépek követték férjük szállására, akik
természetszerűen a férj nemzetségének szolgálivá váltak (*Vlagyimircov*).

Az uraloknak talán tulajdonaként bírt, velük egy szálláson együttélő házi szolgák
helyzete az alávetettségnek egyik válfaja honfoglalóinknál is. Nem lehet véletlen, hogy
általában igen rangos, tarsolylemeztes férfisírt is magukban rejtő temetőkben kerülnek
elő ilyen szolgacsoportok sírjai. Valószínűleg hasonló lehetett a temetőkép a *kecske-
mét-fehéregyházi* [*Kada Elek*, Arch. Ért. 32 (1912) 327–329] és – *Szabó János* előzetes
ásatási beszámolója. (Az 1960. év régészeti kutatásai. Régészeti Füzetek 14. Bp. 1960. 58.)
szerint – az *ecsegfalvi* tarsolylemeztes temetőkben is. Másutt, pl. *Hencidán* – és *Csorna-
Sülybegyén* (vö. Szőke i. m. 16) rangos női sír közelében fekszenek ilyen szolgacsoportok.
Ez esetben talán arra kell gondolnunk, hogy egy rangosabb úr külön gazdasági egysé-
get irányító felesége temetkezett oda szolganépével.

A temetők többségének tanúsága szerint azonban a társadalom egészére a füg-
gőségnek nem ez a formája jellemző. A közrendűek és szolganépek többsége önálló
gazdálkodást folytatott, saját közösségében külön élt és temetkezett, uralhoz lazább
függés kapcsolta, nekik csak meghatározott szolgáltatásokkal tartozott. Erről tanúskod-
nak azok a lelőhelyek, ahol a különböző társadalmi csoportok temetői egymás köze-
lébe telepítve kerültek napfényre. A kapcsolat sok esetben egészen nyilvánvaló, a
köznépi temető közelében megtaláljuk a kisebbszámú rangos közösség egyidejű nyug-
vóhelyét. Függőségi viszonyt azonban nemcsak a köznép és a vagyonosak, hatalmasok

között tételezhetünk fel, hanem a temetők bizonyosága alapján a tehetősebbek különböző rangú csoportjai között is. *Orosbázán* pl. egymástól 200 m-re találtunk két kisebb temetőt (l. Dienes István sajtó alatt levő tanulmányát az „Oroszáza története és néprajza” c. kiadvány I. kötetében). Mindkettő kétségkívül a rangosabb réteg tagjainak temetkezőhelye, emlékményükben mégis feltűnő különbség volt. A két temető képe a mindennapi élet vetülete: azt bizonyítja, hogy e két egymás mellett élő közösséget vagyoni és társadalmi helyzetük elválasztotta. Közelségük ugyanakkor arra figyelmeztet, hogy a két csoportot valamilyen viszonyoknak össze is kellett kapcsolnia, és ez csakis a gyöngébbnek az erősebbtől, a szegényebbnek a vagyonosabbtól, hatalmasabbtól való függése lehetett. Bizonyára nem kifejezetten úr-szolga viszonya volt ez, hanem a vazallusi függésnek valamilyen szelídebb formája.

A temetők kapcsolatából olykor többszörös függés is megfigyelhető. A Szabolcs megyei *Bashalmon*, egymás közelében, szintén 200 m-re, két rangos – egy kisebb lélekszámú gazdagabb, és egy nagycsaládi rendben temetett kevésbé gazdag – közösség temetője került napvilágra. Tágabb körzetükben, tőlük néhány száz méterre rábukkanunk alávetettjeik szegényes köznépi temetőjére is (l. Dienes I., *Acta Arch. Hung.* i. m.; Az 1958. év régészeti kutatásai. Régészeti Füzetek II. Bp. 1959. 54–55, 76.).

Természetesen egy-egy rangosabb család hatalma alá több szolgáltató közösség is tartozhatott. A köznépi temetők vizsgálatából is kitűnik, hogy e közösségek tagjai sem voltak nincstelenek; szolgáltatást követelő uraiknak is érdeke volt, hogy saját tulajdonnal rendelkezzenek. Bizonyosága ennek, hogy a rangosabb temetők szegényebb sírjainak és a köznépi temetők gazdagabb sírjainak anyaga nagyjából azonos. A közrendűek szabadok voltak abban az értelemben, hogy saját szervezetükben éltek, de ez nem jelenti azt, hogy a nemzeti arisztokrácia hatalma ne terjedt volna ki rájuk.

Tapasztalataink szerint a temetők előbb vázolt rendje nem kivételes jelenség, sőt a feltárások módszerebbé válásával egyre inkább általánosnak mondható. A társadalom egészére nézve jellemzőnek fogadhatjuk el, hogy a különböző csoportokat többirányú függés, sokszor a függésnek egész láncolata fűzte össze. Egy-egy szűkebb területen található, különböző vagyoni és hatalmi, kényszerű függéssel összekapcsolt közösségek képezik azokat a sejteket, *településközösségeket*, amelyekből a társadalom alapegysége: a *nemzettség* összetevődik. (Terepbejárási megfigyeléseink szerint a településhelyek a temetőktől nyugatra esnek. Ez érthető is, hiszen így a nyugat-keleti irányításban fekvő halott tekintetével nem fordulhatott az élők közössége felé.)

DR. DIENES ISTVÁN

A Magyar Távirati Iroda jelenti...

A hírszolgálat szinte olyan idős, mint maga az emberi értelem. Nincsenek ugyan történelmi dokumentumaink arról, hogy a primitív őseink miként értesítette a különféle veszedelmekről társait, akikhez tartozott, minden okunk meg van azonban feltételezni hogy ez megtörtént. Később már jobban nyomon követhetjük a hírszolgálat fejlődését. Egykori írásbeli dokumentumok bizonyítják például, hogy Attila egymástól halló távolságnyira állított fel őrszemeket, akik kikémlelték az ellenfél hadi mozgásait, s stratégiai lépéseit. Ezek a hírnökök adták tovább egymásnak az üzenetet, Egykori krónikások nem kis mértékben ennek tulajdonítják Attila hadisikereit.

Később a postakocsi-hálózat terjedésével a postamesterek és postakocsisok voltak azok, akik hólabda szerűen terjesztették a híreket, s valóságos adás-vételt folytattak a híryannyal. A hírszolgálat tulajdonképpen csak a XIX. század közepén jutott el a fejlettebb formához. A forradalmi változást egy nagyszerű találmány, a táviró jelentette. A technikai eszköz már lehetővé tette, hogy az olvasó, vagy különösen a rádióhallgató és a televízió nézője percekkel az esemény bekövetkezése után információt kapjon valamilyen világeseményről. Az új hírközlő eszközök hozták létre azokat a hatalmas vállalatokat, amelyek a világ minden részét behálózzák, rajta tartják ujjukat a világtörténelem ütőerén és az eseményeket szüntelenül ontják a négy világtáj felé.

Az első önálló magyar hírszolgálati szerv 1880-ban alakult meg Magyar Távirati Iroda néven. Az MTI tehát a világ egyik legrégebb hírügyénkösege. Feladata, hogy külföldi és belföldi hírekkel, információkkal és fényképekkel lássa el a magyar sajtót és rádiót, továbbá belföldi híreket, információkat és fényképeket továbbítsa a külföldi hírszolgálati irodáknak és fotóügyénkösegeknek. Jellegének megfelelően széleskörű nemzetközi kapcsolatokkal rendelkezik: kereken 60 hírszolgálati irodával és fotóügyénköseggel működik együtt. Az MTI kis ország, kis hírügyénkösege. Még azzal sem dicsekedhet, hogy hasonló nagyságú országok, hasonló intézményei között kimagasló helyet foglal el. Azt azonban elmondhatja, hogy korszerű hírnagyüzem, amely – különösen az elmúlt 20 esztendőben – szakmailag és műszakilag rohamosan fejlődött. Intézménye 700 embert alkalmaz. Ezen belül több mint 200 újságíró, fordító-újságíró és fotóriporter foglalkozik hírszerkesztésekkel és a különféle híryananyagok, tudósítások, információk továbbításával. Az MTI-ben folyó nagyarányú munkára jellemző, hogy hírszolgálati távirón naponta átlag 30 ezer szót tartalmazó anyagot továbbít belföldre és külföldre. Azoknak a perforált távgépíró szalagoknak a hossza, amelyeken a napi hírszolgálatot adja, egy-egy nap meghaladja a 600 métert.

Sokszorosítás útján csaknem 20 napi és heti kiadvány jelenik meg az MTI gondozásában. Sokszorosító üzemében, ahol havonta 1 millió 300 ezer nyomást végeznek, megtalálható a legkorszerűbb technikai berendezés is: az előzőleg villanyírógéppel különleges papírra írott szöveget például fényképezés útján kicsinyítik, sokszorosítják, s ilyen kiadvány szövege olyan olvasható és szép kiállítású, mintha múnymó eljárás-

sal készült volna. A különböző kiadványok előállítására évente 60 tonna papírt használnak fel. Fotópapírból egy év alatt mintegy 170 ezer négyzetméter fogy.

A hírek és fényképek vételére, feldolgozására és továbbítására ezernyi híradás- és fotótechnikai gépeket alkalmazunk. Többek között 160 távirógép, 35 diktafon, 3 képtáviró adó-vevő berendezés szolgálja a gyors hírszolgálatot. Intézményünk új fotóműtermét, színes és fekete-fehér képeket készítő laboratóriumait, valamint híradástechnikai központját jóleső érzéssel mutathatjuk meg hazai és külföldi vendégeinknek egyaránt.

Az MTI nemzetközi kapcsolatai

Hazánk újságolvasó, rádióhallgató lakosságát érdeklik a világ különböző részein történő politikai és gazdasági események. Intézményünk kiterjedt nemzetközi kapcsolatai révén a világ minden jelentős hírszolgálati irodájával és képszolgálatával együttműködik. E kapcsolatok szerződés, illetve megállapodás alapján csere, vagy fizetéses jellegűek. Csere alapján működik együtt valamennyi szocialista hírszolgálati irodával. Rendszeresen vesszük az NDK-beli ADN, a román Agerpress, a szovjet APN, az albán ATA, a bolgár BTA, a koreai CTAK, a csehszlovák CTK, a kínai Hsinhua, a mongol Montcame, a lengyel PAP, a jugoszláv TANJUG, a szovjet TASZSZ és a vietnami VNA adásait és számukra is rendszeresen továbbítjuk híreinket. Fizetéses alapon működünk együtt a francia AFP, az amerikai AP, a nyugat-német DPA, az angol Reuter és az amerikai UPI hírügynökséggel. Adásaikat egész nap folyamatosan kapjuk. Számos olyan hírszolgálati irodával is tartunk kapcsolatot, amelyeknek adásait csak alkalmilag vesszük és csupán esetenként továbbítunk számukra híryanagot. Ilyen iroda az Agence Belga, az olasz ANSA, az indonéz ANTARA, a holland ANP, az osztrák APA, a Ghana News Agency, az izraeli ITIM, a japán Kyodo, az Egyesült Arab Köztársaság-beli MEN, a kubai Prensa Latina és a finn STT-FNB.

A fenti hírszolgálati irodák nagy része képszolgálatl is rendelkezik, ezekkel ugyancsak kapcsolatban állunk. Ezen kívül képek exportjára és importjára több képügynökséggel is kötöttünk megállapodást. Ezek: az uruguay-i AFI, a török Ajans Express, a svájci ASL, a lengyel CAF, az angol Camera Press, az amerikai East Fotó, a spanyol Europa Press, a kanadai Fed News, a spanyol Foto Fiel, a görög Hellas, és Rio de Janeiro-i Keystene, a japán Kyodo, az indiai Kumar, a finn Lehtikuva, a norvég NTB, a japán Pan Asia, a dán Politikens, a svéd Pressensbild, az olasz Fubbli Foto, a svájci Ringier, az angol Sport and General és az osztrák Votawa.

A felsorolásból is kiténik, hogy a távoli Ausztrália kivételével a világ valamennyi földrészével van hírszolgálati kapcsolatunk. Számítunk rá, hogy a gyarmati sorból felszabadult fejlődő fiatal országok most alakuló hírszolgálati irodáival is hasznos együttműködést építhetünk ki. A szakmai kapcsolatokon kívül az egyes hírügynökségek vezetőivel és munkatársaival gyakran személyesen is találkozunk. A szocialista hírszolgálati irodák képviselőivel rendszeresen és kölcsönösen meglátogatjuk egymást. Intézményünket sokszor keresik fel a nemzetközi lapok képviselői. A Budapesten működő mintegy 30 külföldi tudósítót kérésükre tájékoztatjuk a napi eseményekről és esetenként felhívjuk figyelmüket az őket leginkább érdeklő hírekre.

Az MTI és a nemzetközi események

Az MTI egyik fontos feladata, hogy a hazai sajtót – hírek, cikkek és fényképek útján – gyorsan és sokrétűen tudósítsa a nemzetközi élet eseményeiről. A külpolitikai

hírszolgálat hajnaltól hajnalig kíséri figyelemmel, hogy mi történik a világban. Híradástechnikai központunkban és onnan a szerkesztőségi szobákba szinte megállás nélkül ömlik a sokforrású, nemzetközi híryanag.

Négy világhírügyénökség – a szovjet TASZSZ, az amerikai AP, a francia AFP és az angol Reuter telexvonalon továbbítja anyagát. Ugyancsak így kapjuk meg az európai szocialista irodák hírszolgálatát. Rádió-teletype módszerrel fogadjuk a kínai Hsinhua a vietnami VNA, a kubai Prensa Latina, a jugoszláv TANJUG, az albán ATA, az amerikai UPI, az olasz ANSA és a nyugatnémet DPA adásait. A hírügyénökségek anyagát kiterjedt rádiófigyelő-szolgálatunk egészíti ki.

Naponta folyamatosan kiadott Külpolitikai Hírek 70 százaléka a hírügyénökségek és a rádióállomások anyagából származik. A híryanag további 30 százalékát az MTI 17 állandó külföldi tudósítója adja telexen, illetve telefonon diktafonra. Jelenleg Accrában, Bécsben, Belgrádban, Berlinben, Bonnban, Kairóban, Londonban (2), Moszkvában, Párizsban, Pekingben, Prágában, Rómában, Szófiában, Varsóban és Washingtonban dolgozik MTI-tudósító. Ezenkívül minden fontosabb nemzetközi eseményre különtudósítónk utazik a helyszínre. Tudósítóink munkáját az MTI-nek küldött híryanagon kívül a lapokban megjelenő riportok, továbbá útirajzok, könyvek és fotóalbumok is jelzik.

A hírügyénökségek és a tudósítók anyaga alapján az MTI naponta 50–60 külföldi eseményről számol be, ezenkívül anyagában 20–30 rövidebb hír és információ szerepel. A nemzetközi élet aktuális eseményein kívül figyelmet fordítunk a külkereskedelem és a világgazdaság híreire is. Ezt a célt szolgálja „Világgazdasági Hírek” című kiadványunk. A külpolitikai hírszolgálat napi terjedelme átlagosan tízezer szó.

A híryanagot a budapesti napilapok, valamint a Magyar Rádió szerkesztőségei közvetlen telex-vonalon – egész nap – folyamatosan kapják. Ugyancsak távirógépen veszik a híryanagot a vidéki napilapok is. Szűk terjedelmük miatt számukra a híryanagot tömörebbre szerkesztjük. A Rádió hírszerkesztőségét negyedóránként szóban is tájékoztatjuk. A telexen továbbított híryanagot sokszorosítjuk is és futárok útján juttatjuk el a hetilapok, hivatalok és intézmények számára.

A nemzetközi sajtót állandóan figyelemmel kísérjük. Mintegy 200 külföldi napi- és hetilap, valamint folyóirat érkezik rendszeresen az MTI-be. Nagy számban jönnek hozzánk a különböző hírszolgálati irodák külföld számára készült időszaki kiadványaik is. A lapok, folyóiratok és időszaki kiadványok legfontosabb és leginkább időszzerű cikkeit, kommentárjait – megfelelő szemlézés, fordítás és szerkesztés után – különböző kiadványainkban vesszük közzé. A cikkek szemléje hetente kétszer jelenik meg. Ugyancsak ilyen időközben lát napvilágot a „Világ Minden Tájáról” szülő színes híreket, érdeklő információkat tartalmazó kiadványunk is. Külön kiadvány foglalkozik a maradandó értékű politikai, gazdasági és elméleti dokumentumok ismertetésével.

A külföldi sajtó cikkeit, kommentárjait és információit megjelentető kiadványaink havonta és összesen 25–30 000 szót tartalmaznak. A sokszorosítás útján megjelenő kiadványok népszerűek, előfizetőinek száma 2000 körül mozog.

Fénykép-szolgálatunk gyorsan és korszerű eszközökkel illusztrálja a nemzetközi élet eseményeit. Kereken ötven képügyénökséggel állunk kapcsolatban. A világugyénökségekkel és a szocialista hírszolgálati irodák képszolgálatával telefóto és légiposta útján csakúgy együttműködünk, mint a különböző földrészek helyi képirodáival. Nemrég csatlakoztunk az európai szocialista távirati irodák képtávíró hálózatához. (Photo International). Többek között rendszeresen vesszük a TASZSZ, az ADN, a CAF, a CTK telefóton és rádióon érkező képeit, továbbá az UPI egész világot átfogó képtávíró-adásait. Csapán az utóbbi révén naponta 50 fényképet kapunk a nemzetközi élet legfrissebb eseményeiről. Képanyagunkat gazdagítja az a gyakorlat, hogy fotóriporterein-

ket időről időre külföldre küldjük, olykor más világrészekbe is, ahonnan rendszerint értékes képsorozattal térnek vissza.

Az MTI és a belföldi események

A hírszolgálati iroda fontos tennivalója, hogy széleskörűen és frissen tudósítsa a belföldi eseményekről a hazai közvéleményt. Az MTI e célból sokrétűen alkalmazza a hírszolgálati sajtószervek műfajait. (Tudósítás, interjú, hír, információ, illusztráció, fénykép.)

A belföldi hírszolgálat igen nagy gondot fordít belpolitikai események tudósítására. A legfontosabb megnyilatkozásokat teljes terjedelemben ismerteti. Ebben, valamint a legfelsőbb állami szervek hivatalos közleményeinek közreadásában jelentkezik elsősorban az MTI félhivatalos jellege. Munkatársaink ezenkívül rendszeresen felkeresik a hivatalos fórumokat, üzemeket, intézményeket, a politikai, a gazdasági, a kulturális és a tudományos élet minden területét, hogy onnan híreket, információkat szerezzenek.

A tematikai változatosságon kívül az is feladatunk, hogy belföldi hírszolgálatunk az egész országot átfogja. Ezt a célt szolgálja vidéki tudósító-hálózatunk. Vidéki munkatársaink a megyeszékhelyekről telex-vonalon továbbítják a központba országos érdeklődésre számotartó helyi híreket.

A központban és a vidéken összesen 76 tudósító és szerkesztő látja el a belföldi hírszolgálat tennivalóit. Naponta átlag 100 belpolitikai jellegű, megszerkesztett és jó színvonalon dokumentált tudósítás, hír és információ hagyja el az MTI-t. A Belföldi Hírek napi adásának terjedelme átlag 10 ezer szó.

A sporthírszolgálat átfogóan tudósítja a hazai eseményeket, ezenkívül munkatársai dolgozzák fel a külföldről érkező sportanyagokat is. A hírszolgálati irodák sportszolgálatán kívül kapcsolatban állunk a düsseldorfi SID sporthírgyűnéssel. Sportújságíróink külföldre is elkísérik küldöttségeinket. Tekintettel Magyarországnak a nemzetközi sportéletben játszott szerepére, sporthírszolgálatunk sok irányú és nagy munkát végez. Naponta általában – 3000 szóban – 15–20 belföldi és külföldi eseményről tudósít.

A belföldi hírszolgálat anyagát – a külföldi hírekhez hasonlóan – telex-vonalon továbbítjuk a fővárosi lapoknak, valamint a rádióknak. Ezt az anyagot a külföldi tudósítók, a hetilapok, a hivatalok és intézmények számára le is sokszorosítjuk.

Érdekes címmel színes információs anyagokat tartalmazó kiadványt is készít a belföldi hírszolgálat. Ez 12–14 könnyűlélegzetű információt tartalmaz és kéthetenként jelenik meg.

A belföldi sajtó képellátásában is jelentős szerepet töltünk be. Mintegy 30 főnyi szakképzett riportergárda és technikailag jól felszerelt egyéb apparátus gondoskodik róla, hogy a belföldi eseményekkel ezen a téren is lépést tartsunk. Belföldi képszolgálatunk révén havonta 300–400 képriport jut el a lapokhoz, ami körülbelül 2500 képet jelent hazai életünk minden területéről. Ehhez hozzá kell számolnunk, hogy képszolgálatunk archívuma többszázezer képet tartalmazó anyaga ugyancsak a sajtó rendelkezésére áll.

„Képes Híradó” címmel belföldi és külföldi fényképekből összeállított tablót is adunk ki. Ez tulajdonképpen állandó keretű, de hetenként változó tartalmú álló-újság, amely kevés, de jól válogatott képeivel igen látogatott az üzemekben, a termelőszövetkezetben és az intézményekben. A Képes Híradó, amelynek jelenleg 1500 előfizetője van, az egyetlen olyan sajtótermékünk, amely nem a sajtónak, hanem közvetlenül a széles nyilvánosság számára készül

A külföld tájékoztatása

Az MTI-nek az is kötelessége, hogy Magyarország eseményeiről szóban és képen tudósítsa a külföldi hír- és képügynökségeket, továbbá információs jellegű cikk- és képanyaggal lássa el a társirodákat, valamint a magyar követségek sajtóirodáit és a magyar nyelvű emigrációs sajtót.

A külföldre szóló hírszolgálat nyelve az orosz, az angol és a német: eszközei a vezetékés távirógép és a rádióteletype. Orosz nyelvű hírszolgálatunkat az európai szocialista távirati irodáknak adjuk, a közöttünk kiépült telex-vonal köt össze bennünket. Angol nyelvű telex-adásunk a nyugati hírügynökségek (AP, AFP, APA, Reuter) bécsi irodáinak szól. Ugyancsak angol nyelven továbbítjuk Európának szóló rádióteletype adásunkat, továbbá a Távols-Keletre irányított hírszolgálatunkat. NDK-beli és csehszlovák barátaink segítségével Afrikába és Kubába is továbbítunk angol nyelvű híreket. Német nyelvű hírszolgálatunkat a bécsi magyar sajtóiroda kapja, amely napi bulletint ad ki és terjeszt ezer példányban az egész német nyelvterületen. Adásainkkal, amelyek felölelik belpolitikai és sportéletünk eseményeit, sajtónk fontosabb cikkeit, továbbá külföldi tudósítónk magyar vonatkozású hírei: és kommentárjait, naponta összesen 18-szor jelentkezünk külföldön és a különböző nyelveken együttvéve hétezer szót továbbítunk.

Idegen nyelvű kiadványokat is megjelentetünk. Négy nyelvű bulletinünket hetente adjuk ki, elsősorban a lapok számára. Az orosz nyelvű Jejedelnyi Bulletin, az angol Weekly Bulletin, a francia Bulletin Hebdomadaire és a Bécsben sokszorosított Ungarische Pressedienst informatív cikkeket, hírszösszefoglalókat tartalmaz. A négy bulletin összesen 1500 példányban jelenik meg, hetenként együttvéve 30 ezer szó terjedelemben. A magyar nyelvű emigrációs sajtó számára kéthetente szerkesztjük a Hazai Tudósításokat, amelynek egy-egy száma 7500 szavas. Cikkszolgálatunk a külföldön működő magyar sajtóirodák számára és kérésére informatív jellegű és többnyire fényképekkel illusztrált cikkeket készít.

Külföldre szóló képszoigálatunk munkája ugyancsak összetett. Csaknem 50 képügynökséggel állunk kapcsolatban, részint csere, részint fizetéses alapon. Ezen kívül képekkel látjuk el a külföldi magyar sajtóirodákat és egyes lapokat is.

Havi átlagban 70–80 képet továbbítunk képtávirón, s ezek a magyar belpolitikai és sportélet nemzetközi érdeklődést kiváltó eseményeiről tudósítanak. Bekapcsolódva az UPI nemzetközi képtáviróhálózatába, havonta 20–30 eseményképet is juttatunk a nemzetközi sajtóképforgalomba. A külföldi hírügynökségeknek és lapoknak gyakran küldünk képriportokat. A szocialista országok számára „A szocializmus építése Magyarországon” címmel havonta készítünk külön összeállítást. A képtávirón leadott anyagon kívül légipostán havonta kétezer–kétezeröttszáz, idegen nyelvű szöveggel ellátott képet juttatunk külföldre.

Amikor a hallgató a rádió mellé ül, az újságolvasó kezébe veszi a különböző napilapokat, hallgatja, olvassa a világ zajló forgásának eseményeit, kevésbé gondol arra, hogyan jutott el hozzá négy vagy öt lapon a földkerekség szinte valamennyi jelentősebb eseményének a híre. Ez az írás azt a célt szolgálja, hogy vázlatosan betekintést nyújtson az ország „hírnagyüzemének” életébe, érzékeltesse, milyen apparátus, technikai felszerelés, jól olajozott gépezet szükséges ahhoz, hogy az országok, földrészek közötti távolságokat leküzdve, kábeleken, az éter hullámain, repülőgépeken keresztül eljusson a hír az ország népéhez. Az MTI egyik legfőbb jellemzője a gyorsaság. A híreknek a történéshez számítva a lehető legrövidebb időn belül el kell jutni az olvasóhoz. Ennek a célnak érdekében tevékenykedik immár 85 éve a Magyar Távirati Iroda, a Magyar Népköztársaság hírszoigálati szerve.

ENDRÉS Z SÁNDOR

Az egoizmusról

Szocializmust építő társadalmunk egyik alapvető feladata a szocialista tudat kialakítása, általánossá tétele az emberek életében, munkájában, gondolkodásában.

Fel kell vértelnünk dolgozóinkat, ifjúságunkat a sok esetben tetszetős formában jelentkező kispolgári szemléletet tükröző eszmékkel és divatokkal szemben. Ehhez a harchoz kapcsolódik ez a cikk is azzal, hogy meghatározza az egoizmus fogalmát, lényeges ismertető jegyeit, megnyilvánulási formáit és a kispolgári önzés elleni harc eszközeit.

Az egoizmus olyan szemlélet, életvitel, magatartási elv, amely szoros összefüggésben van az individualizmussal, a polgári ideológia és erkölcs alapelveivel, mint a magántulajdonon alapuló kapitalista termelési viszonyok legáltalánosabb ideológiai erkölcsi tükröződésével. Az egyént a közösséggel szembeállító, a társadalmi érdeket az egyén érdeke alá rendelő elv.

Napjainkban a burzsoá magatartás meghatározó elve, a burzsoá „rend” rendellenes jelensége. A szocializmust építő társadalomban a kapitalizmus torz rendellenes jelensége, maradványa, átörökölt, ideiglenesen továbbélő, esetenként újratermelődő jelensége. A magántulajdon és az ezen alapuló társadalmi, gazdasági formációk individualista pszichológiájának öröksége.

Az egoizmus és az egoista ember jellemzése

Az egoista emberre jellemző, hogy csak a saját személyes érdekeit követi. Nem törődik mások érdekeivel. Saját érdekeit mindenk fölé helyezi. Életszemléletét és életvitelét a nyereségvágy, a magántulajdonosi birtoklás alapvetően meghatározza. Az egoista életfilozófiájú embert mindenekelőtt elsősorban önmaga létfenntartása, egyéni érvényesülése, boldogulása, sikere, dicsősége érdekli. Az ilyen típusú ember önző életvitele nyomán olyan jól kitapintható jellemvonások alakulnak ki, mint a polgári ravaszság, élelmesség stb. Ezek a jellemvonások olyan önző tartalmú káros szenvedélyekké válhatnak, mint a kapzsiság, hiúság, közömbösség, kiábrándultság, pesszimizmus – önző, törtető, cinikus durvaság, mának élés, a régi életmódhoz való görcsös vagy merev ragaszkodás, a holnap elvetése és a napi élvezetek túlzott hajszolása, narazita fogyasztási szemlélet és életvitel.

A nevezett tulajdonságok a kapitalizmusban nélkülözhetetlenek az érvényesülésért, fennmaradásért, egyéni boldogulásért, a létért folytatott harcban.

Ezt a tanulmányt a Szocialista erkölcs normái c. TIT előadásokhoz az előadónak figyelmébe ajánljuk. (Szerk.)

A burzsoá filozófia, etika és pedagógia az önzést nem a magántulajdon és azon alapuló társadalmi, gazdasági formációk ideológiai, erkölcsi, pedagógiai stb. visszatükröződésének, a kapitalista termelési viszonyok strukturális következményének tekintette. *Úgy vélte, hogy az egoizmus az önvédelem, az önfenntartás, az önérvényesülés ösztönének egyik megnyilvánulása.*

A felvilágosult tevékeny egoizmus, mint a felfelé ívelő polgárság magatartását meghatározó elv a történelmi fejlődés hajtóereje volt, szemben a személyiség fejlődését fékező feudális erőszakkal. A személyes érdek az egyéni kezdeményezés, a szabad vállalkozás, a haladás élvonalában járó polgárság egoizmusa ekkor még nem tárta fel antiszociális lényegét. Elősegítette a haladást, segítője, lendítője, mozgató rugója volt az egyéni és társadalmi tetteknek egyaránt. Nem jelentéktelen hatással volt a feudális maradványok lerombolásában.

Történelmi, gazdasági tényezőkben gyökerezik végül, hogy a tevékeny felvilágosult burzsoá egoizmus történelmileg elfajult, elsekélyesedett. Alapelve – Lenin szavaival – „A régi társadalom azon az elven alapult, hogy vagy te rabolod ki a másikat, vagy a másik rabol ki téged, vagy te dolgozol a másikkal, vagy az dolgozik neked . . .” (Lenin Művei 31. köt. 297. old.)

Az egoizmus gyökereiről – a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában.

A kapitalizmus olyan káros eszmei örökségét, mint az egoizmus, egymással gyökereken ellentmondó, felszíni, illuzórikus, teológikus stb. okokkal magyarázzák. Egyesek úgy vélik, hogy az egoizmus veleszületik az emberrel, benne van a vérében. Az egoizmus tehát örök emberi természet szükségszerű eleme. Mások az egoizmus gyökereit az embert körülvevő hatások okozatának tekintik. Úgy vélik, hogy az egoizmus oka az általános civilizáció terjedése, a városiasodás, kulturálódás, az anyagi jólét növekedése, az anyagi értékek nagyrabecsülése.

Egyes pedagógiai tárgyú írások az egoizmus forrását a magányban, a társadalmi élettől való elfordulásban, élményhiányban, közösségek hiányában fogalmazzák meg. Állandó vita tárgya az utóbbi időben az a felfogás, hogy az egoizmus vagy a cinizmus nem adódik a szocializmus belső lényegéből és a szocializmus nem is kedvező azok számára. Akkor miért van mégis, miért termelődik újra? Miért hallunk annyi egoista szemléletet, magatartást tartalmazó ügryről? Miért jellemzi még viszonylag jelentős számú felelős beosztású ember szemléletét, életvitelét az önzés? Miért oly sok még a kispolgári egoista vonás az egyes emberekben, családokban, testületekben, csapatokban, közösségekben?

A kapitalizmus olyan örökségének továbbélését, mint az egoizmus, politikai, állami, államjogi, népgazdaságvezetési okokkal is magyarázzák. Jelentős szerepet tulajdonítanak a vezetésben itt-ott eluralkodó szubjektívizmusnak, a szektás-dogmatikus hibáknak. – Az egoizmus a magántulajdonon alapuló tőkés gazdaság viszonyaiban gyökeredzik.

A szocializmus viszont a kapitalizmusból nő ki, a kapitalizmus teremtette feltételek között, azzal szembenállva kezd kibontakozni. A kapitalizmust követő átmeneti társadalomban még hosszú ideig kimutatható a régi rend hatása.

Világos tehát, hogy a szocialista társadalomban az egoizmus gyökere sem a termelési viszonyokban, sem a szocialista létviszonyokban, hanem a kapitalizmus maradványaiban, a kapitalizmus továbbélő anyagi és szellemi tendenciáiban van. Ezek a kapitalisztikus tendenciák az átmeneti időszakban objektíve léteznek. Az azonban már nem objektív szükségszerűség, hogy ezek a negatív tendenciák váljanak uralkodó tendenciákká. Alapvető feladat, hogy a kapitalista maradványokat éltető negatív tendenciákat felismerjük, megoldásuk feltételeinek kialakulását meggyorsítsuk.

Az egoizmus továbbélésében jelentős szerepe van a neveltetés és nevelődés fogyatékoságainak. Táplálja az önzést a szükségtelen halmozás, a fiatalok távoltartása a fizikai munkától, a túlzott kényelemre, küzdés nélküli életre való felkészítés, a szülői majomszerevet. Az „enyém” túlzott hangoztatása és gyakorlata a családban.

Táplálhatja az egoizmust a gyakori magány, az egyedüllét érzete, tudata, gyakorlata, viszonylag laza kapcsolat a szülőkkel, vezetőikkel, a mozgalommal, nevelőkkel.

Segíti azt a sokoldalú, színes, eleven, vonzó élmény, a jó közösségi, baráti, elvtársi élet, munka, harc szórakozás hiánya, a közösségen kívülálló, viszonylag divatos individuum, a belső szorongás, kiábrándultság érzete, tudata, az eszenként erre épülő és ezt tápláló burzsoá ideológia hatása, különös tekintettel az egzisztencialista filozófia élénkítő befolyására.

Súlyosítja a helyzetet a kialakult galerik, bandák, huligánok, egocentrikus cinizmus és nihilizmusa, a korrupciók, bűnözések, spekulációk negatív hatása.

A kispolgári egoizmus megnyilvánulási formái

1. A kisárutermelő gazdaság maradványai

„...Ameddig a mezőgazdaságban a magántulajdon és a kisárutermelés uralkodott, megvoltak a kizsákmányolás újjászületésének gazdasági lehetőségei is...” (MSZMP VIII. kongr. Kossuth, 1962. 25. old.)

Immeretes hogy a parasztság objektív helyzeténél fogva a szocializmus építésének több kérdésében ingadozott. A kapitalista múlt örökségétől a munkásosztály sem volt mentes. Létezik még a városi kispolgárság újratermelő maradványa. Vannak még rendszerünknek aktív ellenségei is. A munkásosztály és a dolgozó parasztság lét és tudati viszonyaiban még hosszú ideig lesznek lényeges különbségek. A szocialista gazdaságok a szövetkezeti szektor jelentős részében még nem áll olyan szilárd alapon, mint az állami iparban. Negatív tendenciákat is szül még nálunk a kapitalizmusból örökölt munkamegosztás, árutermelés, értéktörvény, piac és pénz. Mindez természetesen serkentheti az egocentrikus törekvések számának növekedését. Táplálhatja az egoizmust az anyagi és eszmei ösztönzés dialektikus egységének megsértése is. Kifejezésre jut ez abban is, hogy egyesek minden tárgyi és emberi értéket az anyagi érték alá rendelnek. Mindent pénzben mérnek. Egyes emberek tetteinek egyedüli mozgatója a pénz, a féktelen pénzhajhászás, a túlzott anyagiasság. Megnyilvánul ez abban, hogy üzérkednek, nyereszkednek, ha tehetik becsapják a vevőt. Eszköz-készletükből nem hiányzik az orgazdaság, hamisítás, megvesztegetés, a szocialista tulajdon hűtlen kezelése. Ez nem egyéb, mint a mohó, kapzsi, nyereszkesdő vágyak, hajlamok, szokások továbbélése, a kistulajdonosi szemlélet, életmód, beállítódás újratermelődése.

2. A társadalmi és az individuális tudat ellentéte

A társadalom pszichológiája – mint a szokások, érzések hangulatok, erkölcsök, hagyományok stb. rendszere, vagyis az emberek „köznapi tudata” – amely az emberek mindennapi életfeltételeinek hatására formálódik, első lépcsőfok az emberek tudatának fejlődésében. Nem közömbös számunkra, hogy szocializmust építő személyiségek tevékenysége, életvitele nyomán mi megy végbe lelkükben, szívesen teszik-e azt, amit elvárnak tőlük, vagy csak kényszerből, kötelességtudatból, félelemből, anyagiságból. Nem mindegy, hogy mi motiválja tetteiket, miként érzik magukat a szocializmus világában. Látszólag ezek kiszámíthatatlan – egyes emberek szeszélyétől függő tényezők. Azonban nem egy esetben kimutathatók a termelékenység, selejtszázalék, hiányzás, vándorlás vonatkozásában. Valószínűnek látszik, hogy a „köznapi tudat” alakulása, szerepe a jövőben és különösen a szocialista társadalomban növekedni fog, figyelembe véve az osztályhelyzet meghatározó szerepének fokozatos megszűnését, nem is beszélve

arról, hogy milyen szerepe van és lesz a szemléletet, magatartást, hozzáállást, helytállást befolyásoló szocialista jellemvonások kialakításában a napi hangulat alakulásának.

A társadalom és az egyén pszichológiáját azért is figyelembe kell venni a nevelő, termelő stb. munkák során, mert a személyiségek nevelése nyomán tárulnak fel az ember jellemének, hajlamainak, ízlésének, temperamentumának stb. különös vonásai, a szóbanforgó személy életének, múltjának, jelenének, életmódjának, családjának, közvetlen környezetének sajátosságai. Ezek ismerete nélkül nincs személyiség leírás, jellemkép, az egyén alapos ismeretén alapuló nevelés. A társadalom pszichológiája tehát a személyes nevelés nélkülözhetetlen eleme a tipizálás és a motiváció alapján. Nélkülözhetetlen az érzelmi nevelés, hatás kötődésben.

3. Menekülés faluról

A kispolgári egoizmus megnyilvánul abban is, hogy fiataljaink és felnőtteink egy része megfutamodik a falusi, vidéki életmóddal összefüggő nehézségek elől. A közvetlen és gyors haszonnal kecsegtető városi életformát, városi ipari munkát választja.

A faluról való menekülést számtalan tényező előidéz. Nevezetesen a falusi munka nehézségei, a megnövekedett szükségletek, igények kielégítetlensége. („Mert egy mozi, egy kocsmá, egy tekepálya neki kevés, mert a tsz keveset fizet, a KISZ csak házibulikat rendez, a vezetők idősek és nem értik meg a fiatalokat.”)

A szocializmusban élő emberek egy része nem ismeri fel, vagy ha felismeri nem teszi magáévá, nem tekinti kötelességének, hogy a saját munkájával teremtsen meg a magasabbrendű, kulturáltabb, jobb sorsot biztosító munka, életforma feltételeit.

4. Fellazítási taktika

A kispolgári egoizmust és individualizmust táplálják a gazdasági, politikai, kulturális élet különböző csatornáin beáramló eszmék, nézetek, életérzések. Kifejezésre jut ez az emberi élet értelmét tagadó, az életet céltalannak, kilátástalannak tétélező egzisztencializmusban. Számtalan esetben tapasztaljuk a napi életben a mának életét, a napi élvezetek hajszolását, kiábrándulást, a perspektíva nélküli életet. Az ilyen ember megtagadja a múltat és a jövőt, gyökértelenül él a mának, mert számára az élet örökké a jelenben folyik, amelybe ő, mint kaoszbba belevetődik. Ezt mutatja például A. Camus és F. Kafka műveinek népszerűsége egyes, főleg értelmiségi fiatalok között.

5. A munkánélküli, könnyű érvényesülés útjának keresése

Az egoista életvitel egyik jellemzője az értéktermelő munka, különösen a fizikai munka cinikus megvetése. Különböző „elit” munkatevékenység dicsőítése, általában a szellemi munka értékének felnagyítása.

A kispolgári parazita, cinikus embernek nem életcélja az értékalkotó munka. Ő úgy dolgozik, hogy más is hozzáférjen. Munkán kívüli eszközökkel: összeköttetés, törtetés eszközével akar minél nagyobb keresethez, pozícióhoz jutni. Az sem az ő eleme, hogy jó tulajdonságain alapuló munkával vívja ki tekintélyét. Eszközkészletéből nem hiányzik az irigység, rágalom. Az ő fejében az anyagi érdekeltségnek nincs morális tartalma.

Az ésszerű termelőmunka értékteremtő jellegét a cinikus, egoista kispolgár nem ismeri fel. Az ő számára a morális kritika erkölcsprédikáció.

6. A kispolgári egoizmus a pályaválasztásban is megnyilvánul

A túlzott anyagiasság, a kevesebb munkával nagyobb jövedelemszerzés nem egy esetben vonzza a fiatalokat a felkapott, túlértékelt pályákra.

„Mindenki anyagias lett – mondta egyik tanítványom – orvos, televíziószerelő, taxisofőr, pincér, fodrász stb. akar lenni mert ezeken a pályákon az illető két-három évig dolgozik – fusizik, kapja a borraivalót – és autója, háza stb. lesz, és felnéznek rá.”

Sokan nem értik, hogy a felkapott pályákon is aktív munkával lehet a boldog élet feltételeit megteremteni, hogy az egyéni hajlamok, vágyak, igények kielégítését a pályaválasztás terén is megszabják a szükségletek.

7. Az otthoni környezet kispolgári egoista hatása

Az a környezet, életmód, amelyben a szocializmusban élő, dolgozó, gondolkodó nemzedék felnő, rányomja bélyegét az egyénre. A család, mint a társadalom sejtje ha önző, cinikus gyermeket nevel, a felnövő gyermek az iskolában, az üzemben is esetleg zsarnoka lesz környezetének. Mindent a saját érdeke, igénye, ízlése, sikere stb. alapján ítél meg. Ha könnyelmű, felelőtlen, léha, kényelmes életet élt, ahhoz szokott, mert hozzászoktatták őt, esetleg az iskolai, termelői, hivatali közösségekben is azt folytatja.

Ez az életmód viszont összeegyeztethetetlen a szocialista vagy azzá váló közösséggel. A közösség és annak tagjai előbb-utóbb nem tűrik az egyén zsarnokoskodását, fennhéjázását, nagyképűségét, a nők élvezeti cikkek tekintését. A környezet hatására az illetőt át kell nevelni, meg kell változtatni, és ez igen nehéz folyamat. Megnehezíti a nevelő tevékenységet az is, hogy sokan ezt magánügyekbe való beavatkozásnak tekintik. Sőt egyesek védelmére kelnek az illetőknek, fedezik, leplezik tetteiket. Védik a „támadás”, az „üldözés” ellen, nem ismerik fel, hogy az egoizmus ellen, és nem az ember ellen, hanem érte folyik a harc.

A kispolgári egoizmus elleni harc

A kispolgári egoizmus elleni harcban figyelembe kell venni a szocializmust építő társadalmunk gazdasági struktúráját, a felépítmény szerkezetét és hatékonyságát, valamint a nemzetközi erőviszonyok állapotát, a tőkés országok hatását. Számolnunk kell a tudat viszonylagos elmaradásával, a polgári eszmeáramlatok továbbélésével, azzal a törekvéssel, hogy a jelenlegi szakaszban előtérbe került a kispolgári ideológia, életforma, felfogás átmentése a szocializmusba.

A kispolgári egoizmus elleni harc alapja a világ olyan berendezése, amelyben az ember érvényesítheti igazi egyéniségét, kibontakoztathatja a benne szunnyadó emberi erőket és energiákat.

Nagyon fontos az egoizmus elleni harcban annak biztosítása, hogy az egyén magánérdeke egybeessen az emberi érdekekkel, az egyéni érdek a társadalmi érdekekkel. Nevelőmunkánk alapkövetelménye az osztályérdek tudatosítása.

Munkálkodni kell azon, hogy a célkitűző és a célmegvalósító antagonizmusa megszűnjön. Lehetőleg minden személyiség társadalmilag objektíve jelentős, reális célt tűzön maga elé, és azt szocialista úton érje és érhesse el. Be kell bizonyítanunk, hogy ha ezt teszi, jó úton jár, és ő is jól jár. A helyes utat azonban meg kell mutatni. annak értelmét meg kell világítani.

Az egoizmus elleni harc eszközkészletéből nem hiányozhat a hézagmentes anyagi és szellemi ösztönzés, kis hidak építése, a személyes érdekeltetés, az egyéni partikularitás. Alkalmaznunk kell az erkölcsi ösztönzés és büntetés hatékony formáit. Ugyanakkor meg kell gyorsítani a jó szokások kialakításának feltételeit. Az eddigiekhez viszonyítva gyorsabb ütemben kell kialakítanunk a kis közösségeket. E közösségek kialakulása nyomán alakulhat ki a szocialista-humanista emberek kollektívája.

Erre azért is szükség van, mert a közösség az ember tetteinek, magatartásának tükré, melyben az egyén méri és megnézi magát. E nélkül az egyén megreked az

egoizmus és az individualizmus szintjén. Végül az eszközkészletünkől nem hiányozhat – az uralkodó osztály törvényre emelt akarata – a jog alkalmazása sem. Az egoizmus elleni harc megköveteli, hogy a helyes jogalkotás, jogkövetés, jogalkalmazás eszközkészletét is alkalmazzuk. Itt is az a legfontosabb, hogy az eddigieknél gyorsabb ütemben térjünk át a kényszerkövetésről az önkéntes követésre. Ezt azzal érhetjük el, hogy elsősorban nem az egyes bűnök ellen harcolunk, hanem azzal, hogy a bűn társadalomellenes forrásait elpusztítjuk. Ebben nem kis szerepe van az egoizmus elleni tudatos harcnak, amelyben aligha vannak olyanok, akiknek ne lennének tenni-valóik.

BÁLINT SÁNDOR

E számunk munkatársai:

Barna Gábor építészmérnök, a Szolnok Megyei Tanács V. B. Tervosztályának munkatársa (Szolnok); Bálint Sándor százados, a Kilián György Repülő Tiszti Iskola munkatársa (Szolnok); Dr. Dienes István tud. kutató, a Magyar Nemzeti Múzeum munkatársa (Budapest); Endrész Sándor újságíró, a Magyar Távirati Iroda munkatársa (Szolnok); Kaposvári Gyula múzeumigazgató (Szolnok); Dr. Kürthy László, a Beruházási Bank munkatársa (Szolnok); Dr. Mezősi Károly múzeumigazgató (Kiskunfélegyháza); Szabó László múzeológus, a Damjanich János Múzeum munkatársa (Szolnok).

A követjelölt Petófi megbuktatása* Kiskundorozsma választóinak petíciója

S emere Bertalan belügyminiszternek 1848. április 19-én kelt, az új országgyűlési követválasztásra vonatkozó és a jászkun nádori alkapitánynak is megküldött rendelete bevezetésében hangsúlyozta: „Alkotmányunk az 1848-diki törvényhozásnál fogva egészen új alapon és egészen új elemekből épül fel. A hűbéri rendszert a népképviselői a kiváltságokat a jog, az osztályok közti különbséget az egyenlőség, az önkényt pedig a felelősség váltotta föl...”¹

A rendelet intézkedett a *választókerületek* kijelöléséről, az erre vonatkozó terv felküldetéséről, s arról is, hogy a képviselőválasztásról szóló törvényes rendelkezéseket a népek megmagyarázzák. Nyomatott utasítást adott ki a belügyminiszter a választók összehívásáról. A képviselőválasztásról szóló újabb körrendelete szerint „hivatalos tudósítás” terjesztendő majd fel „a törvénynek az utasítás szerint mely városban és községben, és miként történt teljesítéséről...”²

A „*Nemes Jászkun Kerületek részéről Jász-Berényben tartott közgyűlés*” előtt 1848. május 1-én ismertették az új törvény cikkelyeit és a belügyminiszternek az országgyűlési követválasztásra vonatkozó két rendeletét. A közgyűlés ezután először is a törvényre való hivatkozással megállapította a választókerületeket. Úgy határozott, hogy Jászberény, Félegyháza és Halas népes város az V. tc. 9. §-a szerint külön-külön választókerületet alkot, míg a többi (22) jász, nagy- és kiskun várost, községet négy választókerületbe vonják össze. Ezek közül három a Jászság és a Nagykunság, egy pedig a Kiskunság helységeit foglalja magába. A *kiskunsági* választókerületről az intézkedés így szólt:

„*Szabadszállás, Sztmiklós, Fülöpszállás, Laczbáza, Maysa és Dorozsma Kis Kun Városok, szinte egy ország gyűlési követet választanak, s fő helye a választók összehívásának és választásának Szabad Szállás.*”³

Földrajzi helyzetét tekintve ez a kerület volt a legszétesőbb. Míg ugyan az ún. kiskun felső járás négy városa – Szabadszállás, Kunszentmiklós, Fülöpszállás és Kiskunlacháza elég közel esett egymáshoz, az alsó járás két helysége, a Félegyháza melletti *Majsa* és a Szeged szomszédságában levő *Kiskundorozsma* igen nagy távolságra volt a választás kijelölt székhelyétől, Szabadszállástól.

Attól az időtől kezdve, hogy az egyes városok a választásra vonatkozó utasításokat – május közepén – megkapták, a választás napjáig rövid idő, mindössze egy hónap volt hátra.

Miként már a JÁSZKUNSA G 1963. 3. számában is, ezen a címen az 1848. évi kiskunsági követválasztás történetének megvilágításához közlünk folytatólagosan új adatokat és ismeretlen levéltári okmányokat.

Petőfi május 25-én sem tudta még, hogy hol lesz a választás abban a kiskun kerületben, amelyben jelöltként szándékozott fellépni. Ekkor keltezett levelében kérdezte meg kunszentmiklósi barátjától, Bankós Károlytól, hogy „hol fog Kun-Szentmiklós választani, helyben-e vagy máshol?”⁴ Kifejezte bizalmát, hogy meg fogják őt választani, s egyben sürgős választ kért a választás helyére vonatkozólag.

Bankós Károlyt csak az előző napokban, május 23-án választották meg az új kunszentmiklósi tanács egyik vezető tisztviselőjévé, tanácsnökká s a „Gyám atyai” hivatalra.⁵ Az országgyűlési választásokra vonatkozó kerületi rendelkezéseket így közvetlenül megtudhatta, Petőfi kérésére bizonyára haladéktalanul meg is írta.

A *Marczius Tizenötödike* c. újság, a pesti radikális ifjúság lapja június 3-i számának vezércikkében ajánlotta Petőfi megválasztását szülőföldje, a Kiskunság népének.

„Ifjú költőnk e napokban az érdekelt helyekre le fog menni” – jelezte a vezércikk, majd ajánlását ezzel fejezte be: „Kun-Szentmiklós, Szabad-Szállás, Laczháza stb. fogadjátok vendégeket szívesen. – Éljen Petőfi!”

A választásban érdekelt helységek száma, amint a választókerületeket létrehozó rendelkezésből láttuk, hat volt. A költőt képviselőségre ajánló vezércikk közülük csak hármát nevezett meg, de a „stb.” rövidítés utalt arra, hogy Pálfi Albert, a lap szerkesztője és a vezércikk írója is tudott arról, nyilvánvalóan Petőfi tájékoztatásából, hogy más kiskun helységek is tartoznak a választókerületbe.

Tudjuk, hogy a költő június első napjaiban valóban leutazott a választókerületbe. Ezt maga is megírta a megbuktatásáról közölt beszámolójában:

„Lejöttem szülőföldemre Kis-Kunságba, proklamációt osztottam szét a nép között, azt az egész kerület választóinak nem kaputos része lelkesedéssel fogadta...”⁶

Mivel Petőfi „egész kerület”-ről beszél, el kell fogadnunk, hogy első útja alkalmával a választókerület két déli helységébe, *Kiskunmajsára* és *Kiskundorozsmára* is ellátogatott. Erre egyébként első választási útjának *útirányából* is következtethetünk. Ekkor ugyanis járt *Nagykörösön* – itt írva „*Úton vagyok, s nem vagy velem...*” c. versét – és *Félegyházán Szülőföldemen* c. verse e látogatás emléke.

Félegyházán nem lehetett Petőfinek ez alkalommal különösebb teendője, hisz e város külön kerület volt, de *át kellett utaznia*, akár a választókerületébe tartozó Majsára, akár Dorozsmára akart eljutni. Valószínű, hogy mindkét akkori kiskun várost felkereste, mégpedig úgy, hogy Félegyházáról leutazott a mintegy 55 km távolságra levő Dorozsmára, s innen Kiskunmajsa útbacéjtásával (Dorozsmától kb. 36 km) a felső járás kiskun helységei felé. Esetleg előbb a Félegyházától 25 km-re fekvő Majsán járt, s innen ment Dorozsmára..

Ennek az útnak az emléke Petőfi költészetében a *Kiskunság* c. leíró vers.

*Bejártam a rónát,
Melyet átölel a Duna-Tisza karja...*

Pesttől a Tisza közelében fekvő Dorozsmáig valóban az egész Duna-Tisza köztén áthaladt, s így maga is meggyőződhetett e választókerület két déli helységének a választás középpontjától eső nagy távolságáról. Petőfinek 4-5 napjába kerülhetett, amíg e választási körútról visszaérhetett Pestre.⁷

Miként az alább közölt kiskundorozsmai peticióból is kiténik, a választáson való részvételre június elejéig itt semmiféle előkészület nem történt, csak „június elejével” vették észre „a választási jogunk’ elhanyagolását okozandó ármányt” s a június 5-én tartott közgyűlésen tiltakoztak ellene. A folyamodvány szerint *a szabadszállási választáson nem is vettek részt sem a dorozsmai, sem a majsai választók.*

Petőfi is, midőn jún. 11-én másodszor ment le a kerületbe, Pestről egyenesen Kunszentmiklóstra utazott. A déli kiskun városokat ekkor már nem látogatta meg.

A petíciónak azzal a megállapításával szemben, hogy a kiskundorozsmaiak a követválasztáson „részt nem vehettek”, erre „törvényes befolyást nem gyakorolhattak” – a szabadszállási választáson felvett jegyzőkönyv viszont Dorozsmát is feltüntette a választáson megjelent városok között: „A Kerületbeli Laczháza, Kun Szent Miklós, Szabadszállás, Fülöpszállás, Dorosma városokból öszvesen jelen volt 760 Választók” jelenlétében történt a választás, illetőleg Nagy Károly követté történt „kikiáltása” írta a jegyzőkönyv.⁸

A követválasztásról szóló irodalomban is több helyen felbukkan a Kiskundorozsma részvételéről szóló adatközlés. *Henteller Lajosnak* a követválasztásról írt munkájára vezethetők vissza ezek az adatok. Ő évtizedek múlva ugyanannak a kerületnek volt az országgyűlési követe, amelyben Petőfit megbuktatták, s az adatokat részben személyes beszélgetésből gyűjtötte. Munkájában azt olvassuk, hogy Szent-Miklósról Bankós Károly, Dorozsmáról Bakk István, Laczházáról és Fülöpszállásról Szentpéteriek és Bankósok vezetése alatt lelkesedetten és tömören vonuló, mintegy 500 választópolgár megérkezett Szabadszállás alá.⁹ Ezt az adatot, hogy Bakk István „bíró” vezette a dorozsmai választókat – Petőfi híveit –, a kérdéssel foglalkozó Petőfi életrajzok is átvették¹⁰, – bár maga *Henninger* is máshol „Laczházi bíró”-nak írta Bakk Istvánt.¹¹

Nos a valóság az, hogy a választás idején Bakk István sem dorozsmai, sem laczházi bíró nem volt. A kiskundorozsmai 1848. évi tanácsjegyzőkönyv bizonyossága szerint ugyanis itteni bíró 1848 májusáig Tajti Sándor volt, majd az új vezetőségválasztáson Maróti Gergelyt választották meg bírónak.¹¹ Kiskunlacházán viszont a választás idején Józán István a bíró, 1848 máj. 18-án választották meg, előtte Tóth Sándor volt a bíró.¹²

Végeredményben azonban kiderül, hogy Bakk István nem is dorozsmai, hanem kiskunlacházi ember volt, mégpedig Petőfi itteni „kortese”. Mint *későbbi laczházi bírót* szólaltatta őt meg a szabadszállási választás egyik adatközlője, s Bakk István „kevés szóval” elmondta, hogy az akkori „táblabírás világban” miképp buktatták meg a költőt és hogyan kergették ki őket is a „kun atyafiak”.¹³

Kiskundorozsma választó polgárai itt közölt petíciójának fő érve a választás megsemmisítésére irányuló törekvésükben az volt, hogy a választáson nem tudtak megjelenni, törvényes jogukat nem gyakorolhatták.

Kérvényük szövege:¹⁴

Magyar ország, képviselői
táblájánál

Kis Kun Dorozsma Várossának választói joggal bíró lakossága a bent írott okoknál fogva a kis kún, jelesen szabadszállási követnek újra leendő választásáért könyörög.

Nagytiszteletű nemzeti képviseleti Tábla!

Az 1848: 5. törvénycikk' 5-ik §. értelmében a Jászkun kerület' részéről négy követ levén az országgyűlésre küldendő, ezeknek egyike Kis Kunság' következő hat közönségére jutott, ú. m. Laczháza, – Sz. Miklós – Szabad Szállás – Fülöpszállás, – Majsa és Dorosma városára, ki is Szabadszállásán mint közgyűlésileg kerületinek kijelölt fő helyen vala elválasztandó.

Ezen kerület részéről június 15-én történt választásnál fogva Nagy Károly Úr küldetett követnek a nemzeti gyűlésre: melly választást azonban, valamint az egész választási eljárást törvényesnek, Nagy Károly Urat pedig követünknek – nemcsak el nem ismerhetjük, hanem legszebb jogaink mellőzte' s kijátszásával föllépettnek nyilvánítjuk: ebbéli sérelmünket az igazoló választmány által orvosoltatni alázatossan könyörögvén, következő okoknál fogva:

1-ör A' fönnebb idézett törvény 7. §. a' választókerületek és kijelölendő főhelyei iránt világosan rendeli, mi szerint azok a' népesség számára, s' illetőleg a' lakásuk helyén kívül szavazandó választók könnyebbségére való tekintettel állapíttassanak meg, mégis, ime mi történt, a' választó hely kijelölésénél! – Szabadszállása, mely a' négy felső helyekhez ú. m. Laczháza, – Sz. Miklós, – és Fülöpszálláshoz közel néhány órányi távolságra esik, de a' két alsó, legnagyobb helyhez ú. m. Majsához és Dorosmahoz egy, illetőleg egy és fél napi távolságra van, – tüzeték ki választás-helyül. Számba nem vétetett tehát, hogy így, a' lakosok fele részének nagy távolságra, ellenben má.ik felének egész kényelemmel csak néhány órányira kelletik megjelenni, öszveíratás és választás vegett.

Fényes Statistikája szerint a' többször elsorolt 4. felső helyek öszvesen 18,435 lelket számitanak, a' két alsó hely, jelesen Dorosma 9,000, Majsá 5,500-at, s' így öszveesen 14,500 lelket bír; kik irányában a' törvény világos rendelete, úgy az osztó igazság is igényel olly intézkedést, hogy valamely középpont jelöltessék ki, millyen például Kis Kunság geographiai helyzeténél fogva Fülegháza város, hová a' választóhelyek majd nem egyenlő távolságra esnek, s' hol egyszersmind a' választók elfogadására a' kitehhető kényelem mindenek fölött ajálko.ik.

2-or Jászberényben, május hónapban közgyűlésileg történt ugyan ezen egyoldalú némelly tisztviselők' érdekei' számitásán alapult intézkedés: de akkoron még a' törvény értelmében képviselőink nem lévén jelen, határozási jog – gyakorlatunk e részben életbe nem léphetett, sem ebből sérelmünk azon kis gyűlésen elő nem adathatván, el nem háritathatott és így rolunk nélkülünk jogaink' gyakorlatának nem kis gátolására lön irányozva a' választóhelynek Szabadszálláson kitűzése.

3-or Az országgyűlési követek' választásáról intézkedő 5-ik t. cz. 13. §-a szinte világosan parancsolja, hogy a' választók öszveíratására kitűzendő határidő körlevelek, egyezsi szószékböli hirdetések, a' hirdetmények' helységenként nyilvánoshelyekeni kifüggesztése és más é' részben szokásban lévő módoknak használata mellett legnagyobb nyilvánosságra bocsátassék köztudomásra: mindezek ellenére, az öszveírási idő –, és annak módja iránt nem hogy törvény által meghatározott eszközök és magyarázatok hasznaitatnak volna: hanem inkább titokban tartatott nálunk minden, alig tudván erről valamit egy-két ember városunkban; minek természetesen az lett következése, hogy választójoggal bíró hatszáz betven birtokos társaink közül egy sem jelent meg Szabadszálláson magát beíratni. Az eképeni kijátszás oka pedig következőkben gyökere.ik: Május hónapban tartatott közgyűlés után nem sokára, az az május 22-én, városunkban tisztújítás hajtatott végre, mely alkalommal a' tanács és jegyzői hivatal mind egyig megbukott. Miután tehat ezen jo urak, illy módon elvonultak a' közügyekbeni részvételtől, az újon belépteknek, ügyeink előbbkori, különösen ebbeli folyamatáról tudományuk nem volt; a' kimultak közül pedig egyetlen egy sem találkozott, ki kötelességének tartotta volna amazokat legalább is a' legközelebbi eseményekről, főkép a' választási jog – gyakorlata –, az öszveírási tárgyában szükséges intézkedések' megtetéséről, és a' választás idejéről értesíteni. Innen következett tehát, hogy a' jogaink megőrzése és gyakorlása iránt föl nem világosított választó közönség elmulasztá, akar tömegestől, akar egyenkint bejegyeztetés – és később, választás vegett a' Szabadszállásra vándorlást.

4-et Észre vettük ugyan június elejével a' választási jogunk' elhanyagolását okozandó ármányt, és miután ugyan azon hónapi ötödikén közgyűlésileg tiltakoztunk az illy eljárás ellen, igyekeztünk is sérelmünket olly módon orvosolni, hogy a' választásra kitűzött időben Szabadszállására mindnyájan megjelenvén, törvényes jogainkat tettleg életbe léptendjük. Azonban é' részben is mostoháلكodott rajtunk a' körülmény. Midőn ugyan is a' választás helye tömegestüli menet iránt tanakodánk: megérkezék hozzánk

az alsó vidékekről, édes hazánkat fenyegető veszély' bosszantó híre; megjötték azon felszólító parancsok és kormány-rendeletek, mellyek' értelmében nem-csak határunknak a' pusztító rácság' dühe elleni védelmére talpon lenni 's fegyverkezni fölhívatunk, hanem alsó vidéki rokonainknak segítségére haladéktalanul menni kötelességünké tétetett. Meghiusult ekkép azon szilárd akaratumk, hogy a' választás helyen egybegyűlve a' beiratás törvénytelen mellőztetését is kitelhető módon orvosolva, leg-szebb jogainkat élvezhessük, és így a' Nemzeti gyűlésre követet választhassunk.

Világos ezekből mélyen tisztelt Képviselő Tábla! mennyi összeütköző lehetlenségek okozzák azt, miszerint a' követválasztásban részt nem vehetünk, és törvényes befolyást nem gyakorolhattunk; minél fogva ismételve kijelentjük, hogy Nagy Károly urat követünknek semmi részben nem ismerhetjük.

Könyörgünk ezért: méltóztassék é nyomos és törvényes okok tekintetéből a kis kun kerületi követválasztást oly módon megújítani: hogy abban törvényes jogainkat mi is úgy gyakorolhassuk, és a' gunyossan kizáró cselzővények 's eltávolító nehézségek örökre megszüntessenek. Maradván mély tisztelettel,

A' nagy tiszteletű Képviselő táblának:
Alázatos szolgálai

Kis Kun Dorosma várossának
Választói joggal bíró lakossága.

A petíció tehát végérvényesen tisztázza Kiskundorozsma részvételének problémáját a szabadszállási választáson. Egyben bizonyítja, hogy a választási jegyzőkönyv megszerkesztői és aláírói a dorozsmai választók megjelenésének feltüntetésével *hamisítást követtek el*.

Panaszuk harmadik pontjában a dorozsmai választók különösen sérelmezték, hogy városukban a közelgő választást a *népnek nem hozták tudomására*. A teendőket, mint pl. a választók összeírásának módját, ennek határidejét, titokban tartották. „Alig tudván erről valamit, egy-két városunkban”. A *670 birtokos lakos* közül így senki sem ment el Szabadszállásra, hogy önmagát a választók névjegyzékére¹⁵ felvetesse. Bár június elején elhatározták, hogy sérelmük orvoslása céljából ennek ellenére tömegesen elmennek a választásra, Szabadszállásra, ebben viszont a Délvidéken kitört szerb felkelés veszélye és az ezzel szemben fegyverkezésre felhívó parancsok akadályozták meg őket.

Igen jellemző nemcsak Dorosma, hanem a többi jászkun város helyzetére is az a körülmény, amit a petíció a közigazgatásban, *a városok vezetésében történt változásról* és ennek hatásáról elmond. Május hónap második felében ugyanis felsőbb rendelkezésre minden jászkun helységben általános tisztújítást tartottak. A régi vezetőség és az egész tanács lemondott, szélesebb körű választójog alapján új vezetőket választottak. A „megbukott” régi tapasztalt vezetők, miként a dorozsmai folyamodvány is írja: „elvonultak a köz ügyekbeni részvételtől.” Egy sem akadt a „kimultak közül”, aki a választási előkészületek megtételére nézve is a még tapasztalatlan új vezetőknek tanácsot, segítséget adott volna. Dorozsmán, május 22-én volt az új vezetőség megválasztása. Ez teljesen tájékozatlan volt tehát az országgyűlési követválasztás teendőinek intézésében.

A kiskun választókerület helységeinek levéltári anyagát Petőfi követjelöltségével kapcsolatban abból a szempontból is megvizsgáltam, hogy a márciusi forradalmi események az egyes kiskun városokban milyen hatást váltott ki. Kunszentmiklós az első napokban lelkesen állt a forradalmi vívmányok mellé. Szabadszállás igen tartózkodóan, Kiskunlaczháza aggodalmasan szemlélte¹⁶ a változásokat. *Kiskundorozsma vezetői tanácsuléseiken fel sem említették az országos jelentőségű eseményeket*, hivatalosan nem foglaltak állást velük kapcsolatban. Ez azt mutatja, hogy itt a legnagyobb

óvatosságot tanúsították, hogy amíg a régi tanács működött, a nagy változásokról jegyzőkönyvükben egy sort sem írtak.¹⁷

Az új tanács május 24-i első ülésén nyilvánította a város vezetősége először a véleményét az országos változásokkal kapcsolatban. Kifejezték itt a „Királyunkhozi hűségét” az alkotmány megvédését, az „ellene dühöngőkkel” szemben, a minisztérium iránti „telltjes bizodal munkat”. A „haza aggasztó állapota” miatt, a minisztérium parancsára elhatározták hogy az ország védelmére erejükhez képest pénzt és fegyveres erőt adnak.

Az újonnan megválasztott dorozsmai tanács politikai állásfoglalása tehát azokat az eszméket és felfogást tükrözte, amelyekkel szemben Petőfi április és május hónapban a maga republikánus elvei és a minisztérium iránti bizalmatlansága kifejezésével olyan szenvedélyesen fellépett. A bíró és a tanács, a honvédelmi intézkedések megtétele érdekében sem állt ki maga nyíltan a nép elé, hanem azt látta célravezetőnek, ha a helybeli lelkész „egyházi beszéddel” szólítja fel a lakosságot az áldozatvállalásra. A tanács csak „zenét s bort” biztosított az önkéntesek számára.¹⁸

A kiskundorozsmai tanácsnak a forradalmi változások iránt tanúsított rendkívül tartózkodó magatartását valószínűleg erősen befolyásolta az a városban lakó, a hármaskerület és főképp a Kiskunság politikai, közigazgatási életében vezető szerepet játszó, Balajthy Vendel „nádori táblabíró”. Őt a Jászberényben 1848. május 1-én tartott közgyűlésen létrehozott 9 tagú „Kerületi Központi Választmány” tagjává is megválasztották.¹⁹ A választmány feladata volt, a Jászkunságban az országgyűlési követválasztások megszervezése, irányítása. A maga lakóhelyén, amint a petícióból kitűnik, elhanyagolta a választáshoz szükséges előkészületek megindítását, támogatását, ellenben jelen volt a szabadszállási választáson. A Kiskunságból az említett kerületi választmánynak két tagja volt: Balajthy Vendel és a kunszentmiklósi Tóth Pál. Mindkettőjüket a képviselőségre is ajánlották Szabadszálláson, de több más jelöltársukkal lemondtak a jelöltségről, hogy így Nagy Károly egyhangú kikiáltását biztosítsák.

Balajthy Vendel a szabadszállási választáson annyira egymaga képviselhetette Kiskundorozsmát, hogy még az ajánlója is egy kiskunlaczházi választó (Gerek Pál) volt, holott a többi jelöltet kivétel nélkül valamelyik saját városbeli polgár ajánlotta.²⁰

A kiskundorozsmai fellebbezés igen alaposan, adatszerűen, térvénycikkelyekre hivatkozva, logikus okfejtéssel mutatott rá arra, hogy a kiskun választókerület helytelen beosztása lehetetlenné tette két népes kiskunváros részvételét a választáson, a népet nem világosították fel politikai jogai gyakorlásáról, maga az új tanács is tájékozatlan volt a teendőkről, s végül, hogy a délvidéki helyzet miatt szükségessé vált katonai intézkedések mindenképpen megakadályozták a választáson való megjelenésüket. Nyíltan megmondták azt is, hogy a követválasztás nem volt törvényes, „kijátsozták”, választói joguktól megfosztották őket, a választókerületek létrehozása pedig „némely tisztviselő érdekei számításán alapult”. Mindezek miatt Nagy Károlyt nem ismerték el követűknek, és a „gúnyosan kizáró cselszövények” megszüntetésével új választás megtartását kérték.

Míg a kunszentmiklósi és kiskunlaczházi választók petíciója kifejezetten a Petőfi ellen elkövetett sérelmek és erőszakosságok felsorakoztatásával kérte a szabadszállási választás megsemmisítését, s ezt a minisztériumhoz intézve maga Petőfi fogalmazta meg, még a választás napján²¹, addig a dorozsmai petíció a költő nevét fel sem említve, a választók nagy tömegeinek kizárását, az elkövetett jogi sérelmeket sorakoztatta fel. A két petíció között bizonyos összefüggést is kereshetünk. Ennek láncszeme, hogy ismételtén, név szerint megemlíti Nagy Károlyt, kifejezve, hogy nem ismerik el őt követűknek. Minden esetre felmerül az a gyanú, hogy ha nem is közvetlenül Petőfinek – mint a kunszentmiklósi petíció megszerkesztését – de egyes hívei részéről az ő érdekében tett lépésnek tulajdoníthatjuk a dorozsmai panasz megírását és felküldését. Petőfi még az

igazságügyminiszterhez nyújtotta be a kérelmet, párthíveivel együtt, s innen tették ezt át az országgyűlés VIII. osztályához, az igazoló bizottsághoz, a dorozsmaiak azonban már tudták, hogy fellebbezés ügye az országgyűléshez tartozik, ide is címezték.

A dorozsmai petíciónak sajnos, vannak olyan hiányosságai, amelyek miatt az egész szabadszállási követválasztási ügghöz való kapcsolata – ezt Petőfi megbuktatásának szemszögéből nézve – teljesen nem tisztázható, s így ettől különálló kezdeményezésként is felfogható. Így nincsenek rajta aláírások, még csak dátum sem, ismeretlen, hogy kik és milyen úton juttatták fel a képviselőházhoz. Az aktára történt feljegyzésekből csupán az tűnik ki, hogy ide július 10-én érkezett meg.

Ha felküldését esetleg úgy tervezték, hogy a petíció a kunszentmiklósi panasszal együtt kerüljön tárgyalásra, akkor a dorozsmai kérelem két napot késett. A képviselőház ugyanis július 8-án tárgyalta a kunszentmiklósi és kiskunlaczházi választók panaszát, majd ennek kivizsgálására 3 képviselőt küldött ki.²²

A dorozsmai petíció már nem került a képviselőház elé. A képviselők igazolását végző „*Allandó Igazolási Osztály*” sem foglalkozott érdemben a panasszal. „*Nagy Károly*” kis kun Szabadszálláson választva lévő képviselő ellen Dorosma választói folyamodást nyújtván be” szöveggel ugyan egyes képviselők igazolása során szerepelt a tárgysorozatban, de róla ezt határozták:

„*Az, miután választásra nézve immár vizsgálat rendeltetett, a vizsgáló bizottsághoz utasítatik*”²³

Vagyis a képviselőház részéről kiküldött 3 tagú bizottságnak kellett volna a kunszentmiklósi – kiskunlaczházi petícióval együtt a kiskundorozsmai választók panaszát is megvizsgálnia. Minthogy azonban a közbejött katonai és politikai fejlemények miatt a kiküldött bizottság nem végezte el a megbízást, a dorozsmai fellebbezés is elintézetlen maradt.

Így a kiskundorozsmai petíció csak történelmi dokumentum lett arra nézve, hogy a Szabadszálláson 1848. június 15-én lezajlott „választás” alkalmával korántsem az alkotmánynak a belügyminiszteri rendeletben megállapított bevezetőként idézett „új alapja” és „új elemei” – a népképviselő, a jog, az egyenlőség és a felelősség valósultak meg, hanem a jászkun különleges osztálytársadalmon belül a Petőfi írásaiban „kaputos osztály”-nak nevezett régi vezetők átmentett hatalma, cselszövései és önkénye érvényesültek.

MEZŐSI KÁROLY

J E G Y Z E T E K:

1. Szolnoki Áll. Lt., hármaskerületi levéltára, 1848. évi 889. sz.
2. Uo. 890. sz. alatt levő okmányok. A képviselőválasztásról szóló második belügyminiszteri rendelet keletkezte 1848. ápr. 20.
3. Uo. 1848. évi „Jegyző könyv” 889. számú határozat. — A kerületek megállapításáról szóló határozatot leküldték az egyes járs és kun helységeknek Kiskunfélegyházára pl. 1848. május 16-án érkezett le a rendelet, tehát a határozat után több, mint két hét múlva. (A kiskun múzeum dokumentumgyűjteményében 1959. 52. l. sz. alatt, 10. irat). A Jászság és Nagykunság helységeit három kerületbe, a következőképpen osztották be: „Arokszállás, Apáthi, Fénsszaru, Dósa, Jákóhalma, Mihálytelek és Felső Szentgyörgy választanak egy országgyűlési követet és a választók összeírására, és követválasztásra a fő hely leszen Arokszállás.”
Túrkeve, Szt. Márton, és Nkun városok Kisér, Ladány, és Alsószentgyörgy Jász Kerületi Városok választanak egy országgyűlési követet és fő helyül Túrkeve várossa tüzetik ki.
Karczag, Kisújszállás, Madarasz, Kunhegyes, NKun városok egy országgyűlési követet a választók összeírására és választására fő helyül Karczag jelöltetvén ki.”
Az okmányok mutatókönyve szerint a választókerületek felosztásáról térképet is kellett küldeni a belügyminisztériumnak.
4. A levél kiadva Petőfi Összes Művei, Akadémiai Kiadó VII. köt. 144. l.
5. Kecskeméti Allami Lt. kunszentmiklósi „Tanácsai Jegyző könyv 1848—49.”; 1848. évi 108. pont. — Bankós a tanácsüléseken időnkint mint „helyettes Főbíró” vett részt.
6. Petőfi június 15-én Kunszentmiklóson keltezett és a Marcius Tizenötödike június 19-i számában megjelent tudósításában.
7. Az irodalom a választó kerületben tett utazás alkalmával a Nagykörösön irt vers keltezésének idejét június 5—6, a Félegyházán irt versét jún. 6—8. napjaira teszi. (Petőfi Összes Művei, Akadémiai Kiadó, III. kötet 3.) Ferenczik Zoltán szerint is jún. 5-én vagy 6-án utazott le a kerületbe, és 8-án tért vissza a fővárosba (Petőfi életrajza, III. kötet 250—251. l. — Hatvany Lajos június 3—8-a közötti időre helyezi az utazást, s forrásának megnevezése nélkül azt írja, hogy ez volt „Petőfinek némelyek szerint első — mások szerint, második útja a kerületbe.” (Így élt Petőfi, IV. köt. 395. l.) — Hatvany közlésével kapcsolatban megjegyezzük, hogy Petőfinek ez csak az első utazása lehetett a kerületbe. — Bizonyára csak jún. 3-án hírlapban megjelent ajánlás után („6 napokban... le fog menni...”) indult útnak, vagy már 4-én (vasárnapra esett) vagy 5-én (hétfőn napon) Pestről történt elutazásáról a Radicallap c. újság jún. 7-i számában közölt hírt: „Petőfy a Kunságba utazott, magát követte megválasztandó.” — Az előző napon jún. 6-án is foglalkozott a költő követjelöltségével: „Petőfy a Kunságból fog megválasztatni! No 's majd haragszik ezért sok spectatibni ex táblabiró, s vele rokon szellemű circumspecus.” A választási útról, annak végéről a Petőfi és Jókai szerkesztésében hetenként megjelenő Életképek is megemlékezett: „Petőfi Sándor a napokban Félegyházáról, szülőföldjéről visszautaztában keresztül menvén Pest megyének dunavetsei kerületén, többek által e helységekben legnagyobb lelkesedéssel üdvözöltetett, mint e kerületnek képviselője.” (1848 jún. 18-i számban). — Pest megye dunavetsei kerületén a Kiskunság déli részéből felutazva áthalad-

hatott, de az említett üdvözlések bizonyára a Kiskunság felső helységeiben történtek. Erről Petőfi is megemlékezett a beszámolójában. („...egyhangúan azt beszélték, hogy engem választanak követnek”. Marcius Tizenötödike, jún. 19-i sz.) Azt is közölte, hogy a választókerületben tett utazása után „néhány napra felrándult Pestre”. — Az utazást napokra elosztva a legvalószínűbben úgy rekonstruálhatjuk, hogy jún. 4-én, vagy 5-én Petőfi vonaton utazott le Ceglédig, s innen kocsin tette meg az utat Nagykörösön át Félegyházára. 5-én vagy 6-án irta meg a Szülőföldemen c. versét, s rövid időzés után folytathatta útját a választókerületbe. Jún. 5—8. napjain kereshet fel a kerületbe tartozó helységeket.

8. Lásd a Jászkunság 1963. évf. 109. lapján közölt szövegkiadást.
9. Petőfi, mint követjelölt, Bp., 1895. 32. l.
10. Hatvany Lajos: Így élt Petőfi IV. kötet 411 l., Dienes András: A legendák Petőfijére 218. l.: „...a dorozsmiakkal, akiket Bakk István hoz magával.” — Téves az a beállítás is, hogy ezek a „szentmiklósi úton” jöttek a kunszentmiklósi, laczházi, fülöpszállási választókkal együtt, s így nem találkozhattak a Szabadszállásról melléükön eltávolított Petőfivel, mert a dorozsmiaknak (és a fülöpszállásiaknak is) más úton, délről lehetett volna érkezniük.
11. Szegedi Áll. Lt., Kiskundorozsma tanácsülési jknyve 1848-ból, 13. rakt. sz.
12. Pest és Nógrád megyei Áll. Lt. Budapest, „Szabad: k:k: Laczháza Városa Tanácsai Jegyző könyve 1847—48—49. Evről 81.dik sz.”
13. Arany Sándor: Petőfi kortese c. közlés a Budapesti Hírlap 1882. aug. 23-i (231.) számában.
14. Orsz. Lt. Archivum Regnicolae, Lad. XX. 22. Fasc. 2. A No. 58. b. — A panasz 1848. július 10-én érkezett az országgyűléshez. — „Nagy Károly Szabadszállás” címen 58/2848 számmal és „Vizsgálóbizottmányhoz utasított” határozattal látták el. — A nagy ív alakú, 4 oldalas bevándy három oldalát szöveg tölti ki, első oldalán a címzés olvasható.
15. Az 1847/48-i törvény a választójogosultságot vagyoni feltételekhez kötötte. Kis városokban 300, közép városokban 700, nagy városokban 1000, a fővárosban 2000 Ft értékű telekkönyvben nyilvántartott ingatlan, továbbá a saját műhellyel rendelkező kézműveseknek volt szavazati joguk (XXIII. tc. 6. §). A 9000 lakost számláló Dorozsma férfi lakosságának így csak kisebb része gyakorolhatta volna választási jogát.
16. A választókerület két városának, Fülöpszállásnak és Kiskunmajsának a levéltára a háborús időkben elpusztult, így innen nincs adatunk.
17. 1848. márc. 11-től ápr. 1-ig még csak tanácsülést sem tartottak. Az áprilisban tartott két tanácsülésen (1-én és 15-én) közönséges panaszokon és gazdasági természetű ügyeken kívül mással nem foglalkoztak. Az új tanács megválasztásáig ezután már nem is tartottak gyűlést. (Ld. kiskundorozsmai tanácsai jkv).
18. Ezt a helyi viszonyokra annyira jellemző jegyzőkönyvi részletet „Dorozsma Tanács Gyűlési Jegyzőkönyvéből lemasolva közöljük: „1-ső Sz. Előadatott, miszerint az örök végzés akarja úgy, hogy ez esemény dús időkben, é város kormányzása reánk bizassék. A' nép t. i. mely választási jogát szoros értelemben csak most kezdé élvezni, bennünk

összpontosítá bizalmát, megfeszített erővel munkálkodjunk tehát a nép jólétének — mely a polgári társaság egyetlen „s vég célja előmozdításában, Királyunkhoz hűség fenntartásában, Hazánk 's alkotmányunk', az ellene dühöngők elleni megvédésében, ismeretes előttünk hazánk aggasztó állapota, főfeladatunk tehát, hogy a köz szükségén segítsünk, ezt leg nagyobb sikerrel pedig úgy tehetjük, ha a magyar ministerium kívánatát, melyben teljes bizalmunkat helyezzük, minél pontosabban teljesítjük, 's parancsát minél erélyesebben végre hajtjuk. A magyar felelős minisztériumnak pénz és fegyveres erőre van szüksége, hogy bennünket védelmezhesen, iparkodjunk tehát erőnkhez képest e szükségén segíteni. (Határozat) A' ministerium kívánata úgy véli e' tanács legsikeresebben teljesíteni, ha népünket az áldozatra egyházi beszéd által szólítjuk, ennek következtében fő Bíró és fő jegyző a helybeli lelkészhez küldetnek, őt felszólítandók, hogy a' népet a' hon szeretetére lelkesítvén annak védelmezésére buzdítsa a fiatalabbakat az önkényesek közé álni intse. A' tanács pedig a beállók számára zenét 's bort ajánlott. A pénzbeli segedelmek összeszedésére pedig Gyuris Mihál nevezetlik ki. A köz pénztárból ajánlatra a legközelebb tartandó közgyűlés felszólítandó". (Szegedi All. Lt. 101.

- sz.) — A jún. 1-én tartott tanácsülésre bizottságot neveztek ki a „nemzeti őrsereg összeírására a főkapitányi körlevél szerint" (3. tárgysorozati pont). Miként tehát a petícióban is írták, júniusban a katonai teendők kötötték le az idejüket.
19. Szolnoki All. Lt. hármas kerületi levéltára, 1848. évi jegyzőkönyv 889. sz. tárgysorozati pont.
 20. Jászkunság 1963. évf. 109. l. Balajthy Vendel egyébként 1848. április havában, a két régi jászkunsági országgyűlési követ (Szuha Imre és Kenéz Mihály) visszahívása után rövid ideig, az 1847/48-i országgyűlés befejezéséig a jászkunok egyik országgyűlési követe volt (Szolnoki All. Lt., hármas kerület levéltára „1848-dik Evi Irományok" 724 894. sz. akták.) 1848-ban a kiskun kerület kapitányává választották.
 21. Szövegkiadását ld. Petőfi Összes Művei, Akadémiai Kiadó, V. köt. 106—107. l.
 22. Ld. Ferenczi Zoltán közlését **Petőfi ügye a Nemzeti gyűlésen** címen Petőfi Múzeum IV. évf. 183—190. l., a Pesti Hírlap 1848. júl. 11-i számából és **Petőfi Összes Művei**, Akadémiai Kiadó VII. köt. 426—427. l. részlet, a tárgyalás befejező része, a Közlöny 1848. júl. 10-i sz-ból.
 23. O. Lt. Archivum Regnicolae Lad. XX. 22. Fasc. 2. A. No. 58. a.

Felhívás!

A Jászkunság jelen évfolyamát — az eddigi gyakorlatnak megfelelően — bekötvé is árusítja a TIT Szolnok megyei Szervezete (Szolnok, Kossuth tér 4.) 40,- Ft-ért.

Az elmúlt évfolyamok korlátolt példányban ugyancsak 40,- Ft-ért kaphatók.

Kérjük kedves olvasóinkat és előfizetőinket, hogy a 12-ik évfolyamába lépő Jászkunság előfizetését újítsák meg a Posta Központi Hírlap Irodánál vagy postabivataloknál. (Csekkszám: egyéni előfizetőknél 61 280, közületeknél 61 066.) Évi előfizetés továbbra is 20,- Ft.

Kérjük továbbá, hogy folyóiratunkkal kapcsolatos észrevételeiket juttassák el hozzánk (Szolnok, Kossuth tér 4.)

JÁSZKUNSA G SZERKESZTŐ BIZOTTSÁGA

Az idegenforgalom fejlesztésének lehetőségei Szolnok megyében*

I. Szolnok megye idegenforgalma a felszabadulás előtt

A megyei idegenforgalom a felszabadulás előtt elsősorban *Szolnokra összpontosult*. Itt különösen a Tisza Szálló megépítésével és a gyógyfürdő létesítésével merült fel 1928-tól kezdve, hogy az akkori gazdasági válság idején a szállodat és gyógyfürdőt rentábilissá kell tenni. Az 58 fokos melegvíz gyógyhatása alkalmasnak kínálkozott orvosi kezeléssel egybekötve bejáró- és fekvőbetegek gyógyítására. A kolopi rádiumos iszap felhasználása mellett a megjelent prospektus Szolnok jó megközelíthetőségét, a Tiszát, a gyógyvizet és a művésztelepet hangsúlyozta ki. Pólya Tibor művészi plakátja is a Tisza Szállóra és a tiszai strandolási lehetőségekre hívja fel a figyelmet.

Jászberény volt a másik idegenforgalmi központ. Itt és Túrkevéen magánlakások igénybevitelével is próbáltak elhelyezést biztosítani. Az 1935-ben megjelent „AZ UTAS KÖNYVE” számadatokat tartalmaz az igénybevehető szállodai férőhelyekről és magánlakásokról. Meg kell állapítani, hogy jelenlegi szállodai kapacitásunk jóval kevesebb, mint a felszabadulás előtt.

Bizonyos kampány jellegű feladatokkal is próbálták a vendégeket Szolnokra, vagy a megyébe csalogatni. Így Szolnokon a „Töltse a hétvégét Szolnokon!” jelszóval a hétfégi üres szállodai kapacitást használták fel. S meg kell mondani, hogy mint fürdőhelyre félárú vasúti menetjeggyel utazhattak Szolnokra az ország bármely részéről.

II. A megyén átfutó utak idegenforgalmi lehetőségei

A közismert erőteljes törekvés az idegenforgalom országos fellendítésére nyilvánvalóvá teszi, hogy megyénkben igen sok tennivaló van. Ennek megítéléséhez azonban szükséges a lehetőségek szigorú számbavétele, de szükséges ezen túlmenően azon feladatok felmérése is, melyeknek elhanyagoltsága, elmaradottsága miatt jelentős fejlődésre nem számíthatunk.

Előjárójában szükséges leszögeznünk, hogy Szolnok megye mind műemlékekben, mind természeti látványosságokban is igen szegény. Ehhez járul a települések kulturálatlansága, kommunális ellátottságának nagyfokú hiánya. Tovább súlyosbítja a helyzetünket a szállodai és egyéb elszállásolási lehetőségek szinte teljes megoldatlansága. Az elmondottakból csaknem egyértelműen következik, hogy még hosszú távlatban is

* Jelen tanulmány a Szolnok Megyei Tanács V. B. által fenti címen meghirdetett pályázata-ra készült, s díjat nyert. A pályamunkában nem tértünk ki külön a Tiszai II. vízlépcső megépítésével adódó új idegenforgalmi lehetőségekre, amelyre a regionális tervezések során külön tanulmányterv készült. Ennek megvalósítása kb. 8–10 év múlva kezdődhet el. Tanulmányunkban az azonnal megvalósítható és megvalósítandó feladatokat részleteztük.

alig van lehetőség hosszantartó tartózkodással összehangolt és nagyobb tömeget vonzó idegenforgalmi tevékenység kifejlesztésére. Jelenlegi körülményeink között tehát a *megyénkbe irányuló idegenforgalmi tevékenység* nagyarányú kifejlesztésére még a javaslatétel is irreális lenne. Ezért tanulmányunkban elsősorban nem ennek, hanem az *átmenő belöldi és külföldi idegenforgalom* idevonzásának és *hosszabb-rövidebb időre történő megállításának lehetőségeit tartottuk megvizsgálni szükségesnek.*

Nem került el figyelmünket az sem, hogy ez „hírvetés” jellegénél fogva az idegenforgalom irányulásában és tömegességében a későbbiekben jelentős eltolódást okozhat Szolnok megye javára, tehát mintegy része kell legyen a későbbi – komolyabb anyagi befektetést is igénylő – fejlesztéseknek. Abból következően, hogy az idegenforgalom ma már önálló népgazdasági ágazat, természetesen figyelemmel voltunk a jövedelmezőség kérdéseire is.

Az átmenő idegenforgalomban rejlő lehetőségeket három útvonal viszonylatában látjuk eredményesnek:

1. A 4-es számú országos főközlekedési út Szolnok–karcagi szakaszára.
2. A 40-es számú főközlekedési út Tiszaug–öcsödi szakaszára.
3. A 410-es számú út Cserkeszőllő–Szolnok–Jászberény–Jászapáti szakaszára.

Megállapításunk szerint a fenti három útvonalon kívül jelentős átmenő forgalom csak a Tiszafüreden átvetető Debrecen felé vezető úton bonyolódik le, amely csak Tiszafüredet érinti. Így a többi utak mentén történő idegenforgalmi fejlesztés egyelőre nem lehet feladat.

A 4-es számú főközlekedési műút idegenforgalmi jelentősége közismert, mert nemcsak a Tiszántúlra történő autóforgalom, hanem a Romániába és a bolgár tengerpartra irányuló közlekedés jó része is ezen bonyolódik le.

A második pontban említett útszakasz igen nagy *kelet-nyugati* forgalmat bonyolít le, és főleg Cserkeszőllő fürdőjének hatására ez úton megyénkbe irányuló – főként hétfévi – idegenforgalom is lebonyolódik rajta.

A 3-ik pontban részletezett útvonal a *déli országrészből a Mátrába irányuló közúti forgalom egyik fővonal* és jó állapota következtében jelentős is a kiránduló, országjáró autóbuszforgalma.

A felsorolt útvonalak idegenforgalmi kihasználása érdekében az alábbi tennivalók végrehajtását tartanánk szükségesnek:

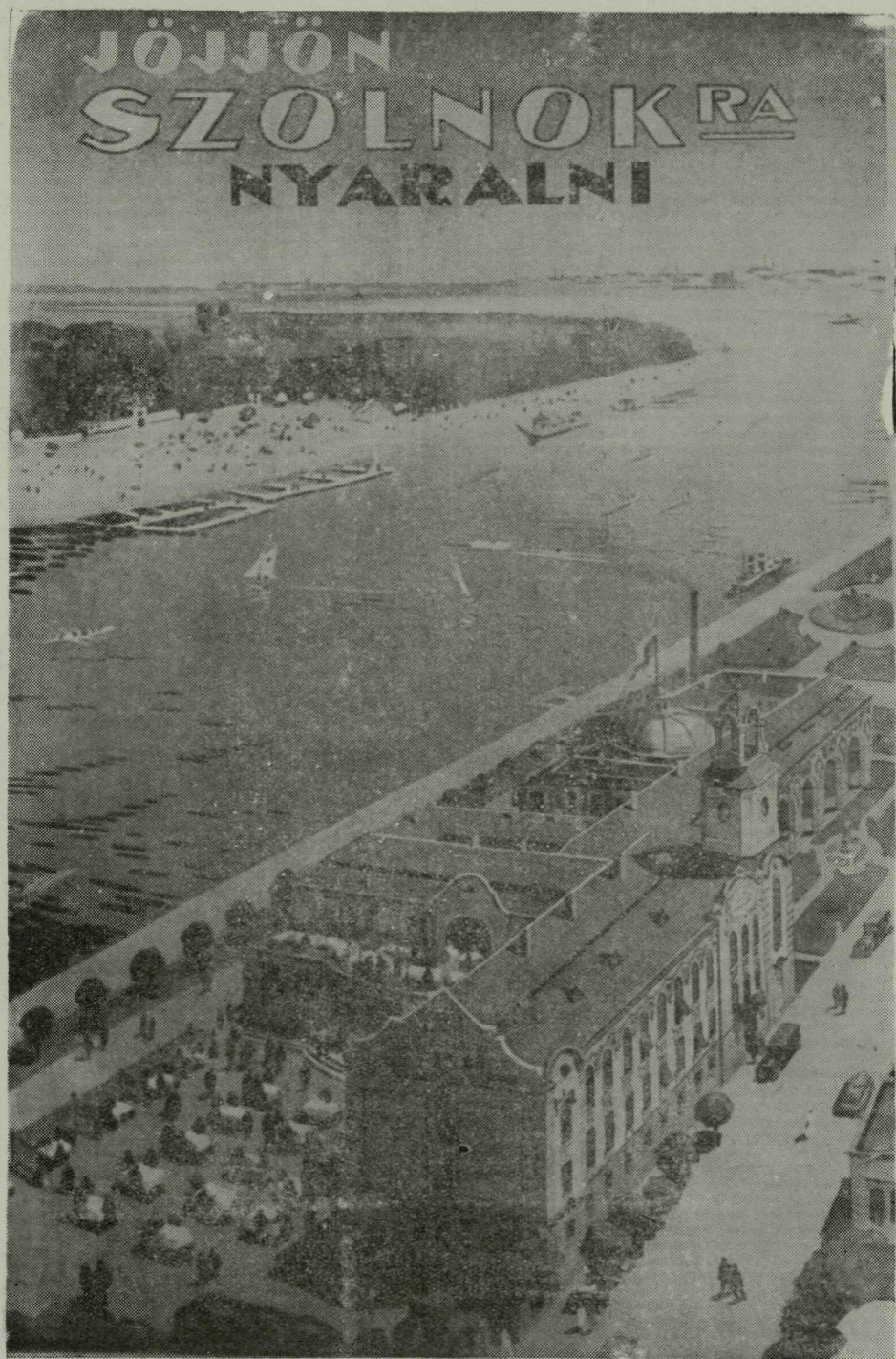
1. A 4-es számú főközlekedési műút fejlesztéséhez szükséges.
- a) Szolnok város idegenforgalmi jelentőségének fokozása a város belső területén és a tiszaligeti lehetőségek kihasználásával.

Szolnok város az átmenő országúti idegenforgalom szempontjából kulcsfontosságú, mert

- a vizsgált táj gazdasági, kulturális, politikai központja,
 - egyidejűleg a megye nyugati kapuja, és végül
 - a fővárostól 100 km-re lévén, általában első pihenő, megállóhelyül szolgálhat.
- Az elmondottak lényegében a feladatokat és lehetőségeket is megszabják. A Szolnokra érkezést megelőzően vendégeink *fogadását* és a megye adta *lehetőségek ismertetését* kell megoldani. Olyan üdvözlő, tájékoztató tábla elhelyezése szükséges, amely 4–5 nyelven a fenti feladatra alkalmas. Ezt követően az útvonal mentén az Idegenforgalmi Hivatal, a Tisza Szálló, Múzeum, Színház, Művésztelep, Tisza-liget és a termálfürdők megközelítését elősegítő irányjelzők elhelyezése volna szükséges.

Jó szolgálatot tehet a rendelő intézetnél elhelyezett segélyhely jelző tábla is.

Szolnokon a Kossuth tér már jelenlegi formájában is alkalmas az IBUSZ országjáró autóbuszok és autócsoportok fogadására. *Valóságos idegenforgalmi centrum*



Pólya Tibor festőművész plakátja 1930 körül

szerveződött itt meg, ahol a külföldi utas is egymás mellett találhatja meg az idegenforgalmi hivatalt, presszót, gyógyszertárat, a múzeumot, éttermet, csemegeboltot, parkírozó helyet, amelyet a Kossuth téren levő 39-es számú üzlet szanálásával bővíteni is lehet.

A következő kérdés: mit adhatunk Szolnokon az utasnak? Úgy gondoljuk, jó szervezéssel igen sokat.

Meglevő adottságaink közül felhívhatjuk figyelmét a *múzeum állandó régészeti kiállítására, a Szolnoki Galériára*, amely a szolnoki művészeti élet 100 év alatt készült legjobb alkotásait mutatja be, a *Művésztelepre*, amelyről egy jeles művészettörténész budapesti kiállításokon úgy nyilatkozott, hogy „olyan Szolnoknak a művésztelep, mint Párizsnak az Eiffel-torony. Kimagaslik belőle és arról is felismerik”. A *Tisza-parti látványra*, magára a *Tiszára* és a *szolnoki termál- és gyógyvizekre*.

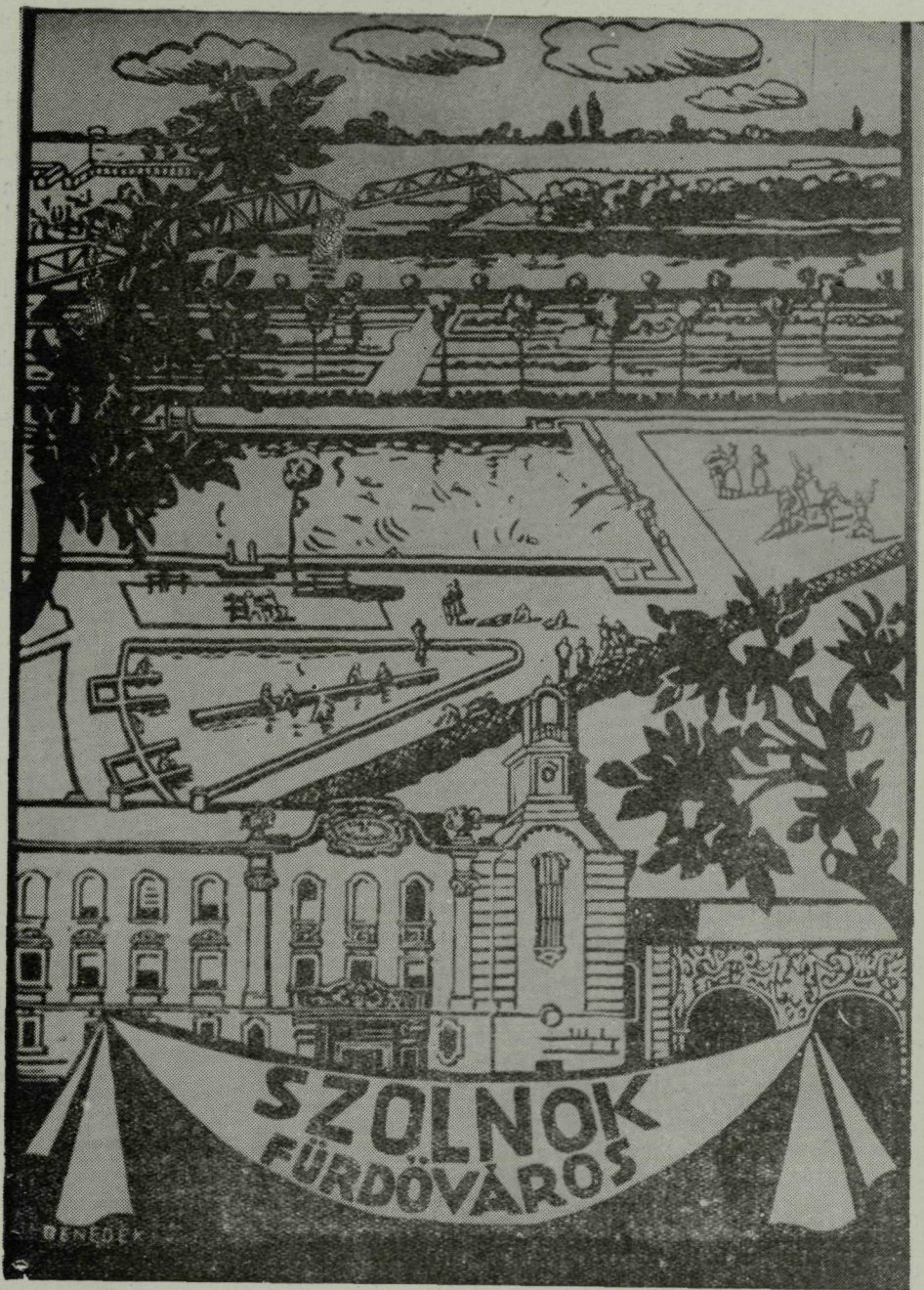
Teremthetünk természetesen újabb lehetőségeket is. Így pl. már nyáron a *Színházi Színház újjáépített előcsarnokában* és emeletén a *Múzeum által a nyári idényben lépzőművészeti kiállításokat rendeztünk*, amelyeken a szolnoki művésztelepen élt európai híru nagy festők gyűjteményes kiállításait mutathatjuk be. Ugyanis a nyári külső és belső idegenforgalom a Tisza Szállót mindig érinti, és így a legjobb helyen tudunk kulturális lehetőségeket teremteni, amit még fejleszteni lehet a Színház emeletén levő büfé felhasználásával. Ezekhez a kiállításokhoz többnyelvű katalógus és tárlatvezetés is megszervezendő. Ezen a téren a Múzeum és az Idegenforgalmi Hivatal, valamint a Művésztelep között szoros együttműködés szükséges.

A lehetőségek és tennivalók másik csoportja abban van, hogy *meg kell tanulnunk eladni azt*, ami az idegen számára jellegzetes, érdekes emlékeztető lehet. A városban már felállított két „ajándék bódé” erre a feladatra teljességgel alkalmatlan, márcsak azért is, mert ott közönséges, mindenütt megkapható áruk találhatók és ezen túlmenően az ajándéktárgyak legtöbbje esztétikailag nem megfelelő.

Természetesen nem jobb a helyzet a megye jellegzetes és idegenforgalmilag hasznosítható termékeit illetően sem. Ma Szolnokon csak pincei lebujsokban kapható pl. *tájjellegű bor* és az is csak poharakban. De mit tehet a látogató, ha a tiszakürti vagy iászbérenvi bort akarna magával vinni és nem hozott magának pl. Franciaországból e célra üveget? Az idegenforgalmi bevételek fokozásának – véleményünk szerint – alap-törvénye, hogy a vendéget a lehetőségek széles skálájának szinte tolakodó felkínálásával kell lépten-nyomon megrohanni úgy, hogy ez az ő számára kényelmes, fáradságmentes és szinte kikerülhetetlen legyen (közismertek azok a külföldi autóbüfék, ahol a szolgáltatást a kocsiból történő kiszállás nélkül vehetik igénybe az utasok).

Az eladandó tárgyak jegyzékét szinte felsorolni is lehetetlen. Itt csak néhány ötletet kívánunk felvetni:

- a) Eladásra alkalmas módon 1/2 és 1/3 literes csomagolású tájjellegű borok árusítását is biztosítani kellene, természetesen ízléses csomagolástechnikával és nem a megszokott zöld üvegekben. Felhasználható lehet csomagolásra a karcagi és mezőtúri fazekasság által készített kerámia. Így a külföldi utas dísztárgyat is vásárolna az itallal együtt. Ugyanílyen módon valódi kisüsti pálinka árusítására is sor kerülhetne.
- b) A művészteleppel kapcsolatosan elsősorban a külföldön is jól ismert szolnoki művészek alkotásaiból készült színes levelezőlapok és prospektusok árusítását kell megszervezni, de ugyanez vonatkozik a telepen jelenleg dolgozó művészek munkájának propagálására is. Sikerre számíthatnának azok a kis plasztikák, plakettek, érmek, amelyek a telepen élt művészekről készültek (Pettenkofen, Fényes Adolf, Aba-Novák Vilmos stb.) és ilyenek a jövőben is rendszeresen készítenők lennének.



Benedek Jenő festőművész plakátja 1949-ből

- c) Történelmi múltunk hagyatékából igen sok értékes, ma már múzeumi tárgyként is alig ismert veret, ékszer, edény és díszítő motívum sokszorosított másolata szolgálhatna önállóan és alkalmazott díszként is emléktárgyul. Példaként említjük meg a Szolnok-strázshalmi aranyozott ezüst honfoglaláskori tarsolylemez, amelynek műanyagból készült másolatait a múzeum restaurátor műhelye már jól megoldotta és alumíniumból készült nagytömegben gyártható másolatait a jászberényi Hűtőgépgyárban most kísérletezik. Ezek önállóan, vagy börtársolyon, könyvborítón, emlékalbumon izlées és jellegzetes megyei ajándéktárgyul szolgálhatnak. Ezt a kísérletet még sokféle tárggyal lehet folytatni, amelyek nagytömegben viszonylag olcsó áron kerülhetnek forgalomba.
- d) *Ipari termékeink* közül különösen a *Karcag-Berekfürdői Üvegyár* díszüvegei, amelyek külföldön is feltűnést keltettek, árusítása szervezendő meg, de el kellene érni azt is, hogy a jászberényi Hűtőgépgyárban készült autószfionok is kaphatók legyenek Szolnokon (még Jászberényben is!).
- e) A Vendéglátóipar elsősorban – természetesen a kulturált környezet megteremtésével egyidőben – a többnyelvű étlapok és valóban tájjellegű ételek biztosításával tehetne jó szolgálatot az idegenforgalom ügyének. Köztudott, hogy a kun-sági és a Tisza menti konyha sok és jó ételkülönlegességet ismer. A jól propagált étel pedig vonzó (csak emlékeztetőnek jegyezzük meg a budapesti út mentén fekvő „Rétes csárda” példáját).
A valóban Halász csárda, amely bővüléstékú halfajtából sokféle módon elkészített ételt kínál, fontos idegenforgalmi tényezője lehetne Szolnoknak.
Ide kívánczok egy elvi és módszertani megállapítás is, ami közismert, de ritkán hasznosított. Minden ember a megszokottól eltérő élményt is keres utazásai során. Természetesen ezt nem a „csikós, gulás, paprikás” szemlélettel kell az idegenforgalom részére biztosítani, és a romantikát álnépies torzítással tálni, de az idejövő turista számára lehetővé kell tenni, hogy pl. a Tiszában, vagy Holt-Tiszában horgászhasson, és esetleg a Holt-Tisza parton bográcsban főzött halászlevet, halpaprikást, vagy birkapörköltet is fogyaszthasson.
- f) Két ásványvíz: a Tisza szállói *Áldásvíz* és a megyében termelt *Mira vizek* propagálását a Tisza Szálló oszlopsoros csarnokánál meg kellene oldani, ivókúra formájában is.

Ezek a gondolatok nagyobb anyagi áldozat nélkül megvalósíthatók lennének, bár meg kell jegyezni, hogy az ipar és a kereskedelem kapcsolatában létező tervgazdálkodási gyakorlat csak nagyon nehezen teszi lehetővé a fenti problémák megoldását. Ezen a téren a vállalkozási rendszeré a jövő. Az idegenforgalom nem bukhat meg a kereskedelem kényelmességén, a kapacitási problémákon, már csak azért sem, mert ez közvetve a népgazdaság külföldi fizetési mérlegének bevételét segíti elsősorban olvan tárgyak eladásával, amelyek különben exportra nem mennének.

Külön figyelmet érdemel a *Tisza-liget* és a *Tisza balpartjának idegenforgalmi hasznosítása*. Itt is elsőrendű feladat a jó tájékoztatás megszervezése. Szükséges tehát már a Tisza-híd előtt felhívni a figyelmet a termál- és strandfürdő és a ligeti halászcsárda létezésére.

Szükségének tartjuk kiemelni, hogy az idegenforgalomban és főként az autós idegenforgalomban a langyos, bágyadt propaganda eredménytelen. A reklám-lélektan ismeretében, a színek és formaváltozások dinamikai-pszichológiai hatásának messzemenő felhasználásával kell propagandánkat kifejteni. Nincs nagy hatása az olyan táblának, mint amely Törökszentmiklóson a Járási Tanács házzal szemben áll és egy nvil felett 4 nyelven „fürdő” szót tartalmazza. A vásári kikiáléó harsányságával, jól kiszámított ismétlődő felhívásokkal kell presszionálni az utasokat.

Sajnos a ligeti csárda jelen állapotában aligha alkalmas idegenforgalmi program lebonyolítására. Helyes lenne minél előbb a létesítmény rekonstrukciójáról gondoskodni, még visszafizetési kötelezettségű népgazdasági hitel igénybevételével is. Itt kell megemlíteni azt is, hogy a Tisza-ligeti fürdő mellett kialakuló tó hasznosítása csónakázásra, és a tiszai horgászás lehetőségének megteremtése csónak kölcsönzőhely létesítésével, szintén szükséges.

Szállodai férőhely bővítés esetén kihasználható lehetőség volna a Tisza Szálló gyógyvize gyógyfürdő jellege miatt. Fejleszthető a korábban már meg volt kolopi iszapkezelés felelevenítésével. Ez már természetesen nemcsak az átfutó forgalomhoz tartozik.

A 4-es számú műút mentén a következő hely *Szajolnál* a szélmalom volna. Az útról látható, vitorláiának helyreállításával jó fényképezési témát ad. Könnyen megközelíthető és itt népművészeti tárgyak, hűsítő italok, gyümölcs árusítása is megoldható lenne.

Törökszentmiklóson az út baloldalán levő kis barokk kápolna műemlék-jellege és jó kilátóhelye miatt figyelemreméltó. A termálfürdő kulturált környezete megfelelő propagandával fontos idegenforgalmi pont lehet, természetesen étkezési lehetőséget a főtéren meg kell teremteni, ugyanott múzeumi kiállítás készült már ez évben.

A *fegyverneki* útelágazás a következő megállóhely. Az út mellett XVIII. századi barokk műemlék van restaurálva és az útról is látható a XV. századi gótikus stílusú, 20 m magas csonkatorony, műemlékileg helyrehozva. Ebben a múzeum megfelelő történelmi anyaggal, kiállítási lehetőségek anyagi megteremtése után, állandó jellegű bemutatót tarthat. A beépítendő csigalépcsőn felmenve a környék mezőgazdasági szépségeire is jó kilátás nyerhető. A kisvasút és az országút találkozásánál autósárda építését javasoljuk „Csárda a csonkatoronyhoz” címmel, amely egyben a kisvasút állomása is lehetne. A megfelelő étkezési lehetőségek és a helyben termelt nagyszerű alma-termés 3 és 5 kg-os hálós csomagokban történő megszerzése igen hasznot hajtó vállalkozás lehet. Természetesen a csonkatoronnyal kapcsolatos többnyelvű tájékoztatás és propaganda erre is vonatkozik.

Kenderesen a volt Horthy kastély egyrésze kiállítás céljára volna felhasználható, amelyen az ellenforradalmi korszakot és a Horthy-család tevékenységét lehetne bemutatni. A kastély mellett parkirozóhely, autópihenő, sátras kemping-hely is megszervezhető.

Kisújszálláson az Arany János és a Móricz Zsigmond-féle irodalmi emlékek bemutatása megfelelő néprajzi anyag kíséretében oldandó meg a Móricz Zsigmond gimnáziumban. A kiállítás a megyei múzeumi szervezet harmadik öt éves tervében szerepel. Kisújszálláson kellene felhívni az utazó figyelmét a *túrkevei Finta-hagyatékra*. Az Amerikában elhunyt világhírű szobrászművész anyagát szülővárosára Túrkevére hagyta, amelynek bemutatására beruházással modern kiállító csarnok épül a múzeum udvarán. A múzeum egyébként az Ecseg-pusztai pásztoréletet bemutató állandó kiállítást kap 1966-ban. A Finta-múzeum igen jó vonzóerőt gyakorolhat a külföldön élő magyarok számára is.

A 4-es számú főközlekedési út Szolnok megyei szakaszának utolsó állomása *Karcag*. Idegenforgalmi lehetőségei erősen összetettek. A két termálfürdő, a vásártéri és berekfürdői, a fazekas hagyományok, valamint a Berekfürdői Üveggyár bírnak jelentőséggel. A karcagi Agyagipari Ktsz és a világhírű Kántor Sándor műhelyének megtekintése jelentős idegenforgalmi szenzációt ígér. Idegenforgalmi célra készült apróbb emléktárgyak készítését is meg kellene szervezni.

Külön kell megemlítenünk a fentiek kapcsán azt a lehetőséget, amit az *idegenforgalmi propaganda komplexitása* jelenthet. Minden ténykedésnek, mely az idegen-

forgalom területén lezajlik, egyben felhívást kell tartalmaznia egy újabb attrakcióra. Nevezetesen, ha Szolnokon megvásárolt valaki egy $\frac{1}{2}$ literes cserép butykosban vagy korsóban kisüsti pálinkát, kapjon mellé többnyelvű prospektust, mely a korsó készítési helyét, megtekintésének módját is ismerteti, sőt az ottani idegenforgalmi lehetőségeket. Pl. Karcag esetében is az Üvegyárat és a termálfürdőt.

2. A *Tiszaug-Cserkeszöllő-Kunszentmárton-Öcsödi út* forgalmában ugyan kevésbé jelentős, de éppen a cserkeszöllői gyógyfürdő révén jelentős hétfégi forgalmat bonyolít le. Tiszaug pedig a kecskemétiék hétfégi üdülésének kedvelt helye, de a 40-es műút, mint fontos nemzetközi út is idegenforgalmi lehetőségeket kínál.

Cserkeszöllő fürdő-kihasználásáról, továbbfejlesztésének lehetőségéről és szükségességéről nem szükséges bővebben szólni, mert ez közismert. Tudomásunk szerint távlati fejlesztési terve Budapesten készül. Talán csak annyit jegyeznénk meg, hogy a fürdő speciális gyógyvize, mely bőrbetegségek fürdetéses gyógyítására is alkalmas, megérdemelné ennek alaposabb terápiai értékesítését.

Helyes volna itt a cserkeszöllői és tiszai borok Szolnoknál már említett értékesítésének megszervezésére is gondolni. De olyan valóban boros pincét is fel lehetne használni borkóstolónak, ahol sült szalonna után lehetne a különféle borokat megízlelni a pince mélyén.

Kunszentmárton mellett a Körös jelenti a másik folyót, a balpartján kialakított halásztanya és horgászhely, valamint értékes műemlékei, szélmalma látnivalót is nyújthat.

Öcsöd községben a József Attila emlékét lehetne kihasználni, ugyanis a gyerekkori éveit, mint leleccyereket egy faluvégi kisházban itt töltötte. A ház megvétele, jelen állapotában való fenntartása, irodalomtörténeti kiállítással való kiegészítése a megyei múzeumi szervezet keretében oldható meg.

1. *Dél-északi útvonal Szolnok megyén keresztül*, amely Kunszentmártonnál, Öcsödnél kezdődik és Délalföld északra, a Mátrába és Bükkbe irányuló országjáró autóbuszainak rendszeres útvonala, illetve a hegyvidéknek Szeged felé legkönnyebb megközelítési lehetősége miatt fontos idegenforgalmi lehetőségeket kínál.

Nagyrev hívja fel magára a figyelmet Kunszentmárton és Cserkeszöllő után, mert itt egy iparművészeti gyűjtemény található múzeumi kezelésben, amely az Országos Iparművészeti Múzeum véleménye szerint a soproni Stórnó-féle magángyűjteménynél is jelentősebb. Megfelelő propagandával értékes látnivalót kínál. Nagyrev egyébként jó horgászati hely is. A közelében levő *Tisza-kürt* bora, pincészete és nagyszerű arborétuma is jó pihenő lehetőséget kínál.

*Tisza-földvár*on a Tiszazugi Múzeum ez évben felújított új épületében megnyílt kiállítás Tiszazug természeti kincseit és fejlődését mutatja be. Termálfürdője és borai, gyümölcssei, ősszel a nagyszerű szilvalekvár főzés és ennek szilvákban, népi kerámiában történő árusítása adhat helyi ízt.

Martfűt elhagyva a Tisza-parton vezet a műút igen szép kilátással a Tiszára, valaha itt állt a „Hajlati csárda”. Felújítása szükséges volna, jó horgászati lehetőség és tiszai strandolás, csónakázás miatt is. Itt az út két oldalán levő kunhalmok történetére lehetne táblákkal, prospektusokkal felhívni a figyelmet. Rövid kitérő a Bagimajori műemlékhez, szélmalomhoz, értékes látnivalót kínál.

A kunhalmok egyébként a karcagi útvonal és Túrkeve környékén is láthatók, ezek történelmi jelentősége az idejövő idegent is érdekelheti.

Szolnokot elhagyva első ízben *Jánoshida* kínál idegenforgalmi lehetőséget XII. századi templomával.

Jászberény a következő és igen jelentős állomás. A város belső területének szépsége, műemlékekben gazdagsága már önmagában is megfogja a látogatót, az Európa-szerte ismert Lehel-kürt pedig külön szenzációt jelent. Sok zöld területe, a benne levő

strandfürdő és az ország egyik legkorszerűbb és legszebb termálvizes tisztasági fürdője, mellette a jól kiépített szabadtéri színpad is idegenforgalmi vonzerőt jelenthet. A jónevű jászberényi bor árusítása a Szolnokon már említett módon oldandó meg itt is.

A műemlékekben leggazdagabb megyei településnél feltétlenül említeni kell azt, hogy megyénkben általában elhanyagolt a *műemlékvédelem ügye*, pedig ez az idegenforgalom érdekei mellett a helyi lakosság szempontjából is fontos közművelődési kérdés. A Megyei Tanács Műemlékvédelmi Albizottságának volna feladata, hogy a műemlékek, műemlékjellegű épületek emléktáblával legyenek ellátva, ezeknek felújítása tervszerűbben folyjék, mert eddig a műemléki épületek – hasznosítás útján történő – felújítása, csak egészségügyi, iskolai és múzeumi célra történő felhasználásánál lett megoldva.

Ide kívánczik a műemlékekkel kapcsolatosan a *népi műemlékek kérdése is*. Szolnokon pl. jelenleg még áll a Tabán és benne az Építési Minisztérium műemléki jegyzéke szerint is jónéhány népi műemlék. Nem akarjuk megmenteni a pusztulástól (bár Budán a vízvárosi Tabán elhamarkodott lebontását, ha lehetne részben a főváros is visszacsinálná), de a jellegzetes település-szerkezetnek és az említett népi műemlékek némelyikének fenntartása feltétlenül fontos volna. A Skandináv államok gyakorlatából ismertek a Skanzennek nevezett szabadtéri múzeumok, ahol ezeket a népi műemlékeket eredeti állapotukban igyekeznek fenntartani. A szolnoki Tabán esetében az eredeti település-szerkezet és az utak vonalvezetésének fenntartása parkosítás és köburkolat segítségével a benne meghagyott néhány népi műemlék korabeli berendezéssel – az oda tervezett nagyszállóda környékén könnyen megoldható. Egyik-másik épület esetleg kiskocsmá, vagy idegenforgalmi emléktárgyak árusítását is szolgálhatná. Az ilyenzerű megoldás egyuttal a nagyvárossá fejlődő Szolnok múlt és jelen képét is mutatná. – E rövid kitérő után folytassuk utunkat...

Jászapáti felé. Első megállóhelyünk *Jászkáobalma*, országszerte híres cipésziparról és bútorairól. Ennek helyi megtekintése, kereskedelmi lehetőségei megoldhatók. Jászapáti műemlékekben igen gazdag hely, a Vágó Pál múzeum kiállítási lehetőségeket nyújt, skanzenszerűen, berendezhető képfestőműhelye idegenforgalmi érdekességgé válhat. Termálfürdője, jó étterme miatt idegenforgalomban számottevő hely lehet.

Jászszentandrás fekszik a közelében, nagyszerű termálfürdőjéről, kiváló borairól ismert, a neo-gót stílusban épült temploma Aba-Novák Vilmos és Chiovini Ferenc 9^{1/2} m magas freskóival igen jelentős idegenforgalmi vonzerő lehet. A jászszentandrás termálfürdő nagyszerű parkosítása veti fel azt a gondolatot, hogy sokkal nagyobb figyelmet kell szentelni a fásításra, és az idegenforgalom szempontjából számbajöhető területek izléses kialakítására. A jászszentandrás tanács felkérésére pl. Hódi Jenő kertépítész-mérnök társadalmi munkában készítette el a parkosítás terveit. A szakértő tervei nagyszerűen valósultak meg itt. A fák telepítésénél gondolni kell pl. arra is, hogy ne telepítsenek olyan nyárfákat, amelyek termése május–június hónapokban szinte használhatatlanná teszi a környezetet.

4. *A Tisza folyó a vizsgált táj legjellegzetesebb természeti adottsága.* Igen kedvező adottsága, hogy főnyes partjaival, nem hideg vizével jó fürdési és csónakázási, valamint horgászási lehetőséget kínál.

A Tisza idegenforgalmi kihasználása elsősorban túraszerű szervezéssel és nem helyhez kötött üdüléssel valósítható meg. Összeállítható egy olyan *tiszai üdülési program*, amely tanyahajókkal mintegy két hetes üdülési időtartam alatt *Tokajtól Szegedig és fordítva közlekedve* a Tisza természeti adottságainak, értékeinek bemutatására lenne alkalmas fürdőzéssel, horgászással, esetleg vadászattal egybekötve.

Nem célunk, hogy kidolgozott programot adjunk, csak felsorolunk néhány lehetőséget, amelyek a Tiszáról közvetlenül gyalog, vagy autóbusszal könnyen elérhetők:

- a tokaji hegyvidék
- a tiszafüredi múzeum és autóbusszal Debrecen
- Matyóföld népművészete
- Tizzasüly - Jászapáti - Jászberény
- Szolnok város a maga emlékeivel s kulturális intézményeivel
- a szolnoki művésztelep
- a tiszazugi múzeum
- a tiszakürti borvidék
- Szeged és a Szegedi Szabadtéri Játékok, hogy csak a legjelesebbeket és elsősorban megyénk területére esőket említsük.

Az említett program lebonyolítása vagy az Idegenforgalmi Hivatal szervezésében, vagy beutalásos alapon a SZOT szervezésében oldható meg.

5. Idegenforgalmi rendezvények

Az idegenforgalmi propagandához nélkülözhetetlen megmozdulások szervezésére már eddig megvalósult, vagy megvalósítható:

Szolnoki Kulturális Hetek kulturális és művészeti rendezvényekkel.

Nagykun viadal a felszabadulás előtt kedvelt sport és kulturális megmozdulás, a Nagykun városok között könnyen felújítható, löversennyel egybekötve.

Tiszazugi napok néhány tavasszal már rendeződtek a felszabadulás után, de inkább őszre volna célszerű áttenni, a szőlő és borteremés időszakára, kulturális- és gyümölcsbemutatókkal.

Jászsági betek megrendezése, kulturális rendezvények és szabadtéri előadások formájában.

Töltse a hét végét Szolnokon! című program elsősorban budapestiek részére forgászási, strandolási, kulturális lehetőségekkel. A hét végén viszonylag kisebb szállodakapacitás felhasználásával, de ugyanez valósítható meg Tiszafüreden Debrecen viszonylatában.

Tiszaverés, ősi halászünnep megrendezése ősszel sok külföldi vendéget is vonzhat. A Szolnok-tiszainokai Tisza szakaszon a megye összes halásza minden halászszámmal folyamatosan végighalássza a Tiszát, elsősorban kecsge és tok halászására, halvacsorával ősi halászünnep újítható fel.

III. Külön idegenforgalmi beruházás nélkül megvalósítható idegenforgalom fejlesztését szolgáló lehetőségek

Szálloda lehetőség pótlására pl. az *építendő tanyai kollégiumokat lehetőleg Szolnok és Tiszafüred, Abádszalók, tehát Tisza melletti helyekre telepítsük*, mert így a nyári időszakra a turistaforgalom részére szállásul is használhatók, s így népgazdasági szinten hamarabb megtérül a ráfordított beruházás.

Kereskedelmi és vendéglátóipari egységeink is a helyi igények mellett gondoljanak az átmenő kül- és belföldi forgalomra és így *éttermek esetében gondoljanak az önkiszolgáló rendszerű gyorsbüfé megoldásokra is*, amely kevés pincérrel igen nagy forgalmat tud lebonyolítani. A Tiszán apróbb kirándulásokra alkalmas *motorcsónakok, kisebb vízijáratok* beszerzése nemcsak a Tisza-liget megközelíthetőségét és forgalmát segítené elő, hanem kisebb kirándulásokra is lehetőséget ad.

Nem tartjuk szükségesnek az ilyen lehetőségek további felsorolását, de fel szeretnénk hívni a figyelmet arra, hogy *az idegenforgalom nemcsak az Idegenforgalmi Hivatal és a Megyei Tanács Közlekedési Osztályának munkaterülete, hanem a tanácsok minden osztálya, a megyei intézmények, vállalatok közös ügye legyen.*

IV. Az idegenforgalmi szervezési és jogi szabályozásának problémái.

A megye idegenforgalmi lehetőségeinek kihasználása tekintetében szeretnénk felhívni a figyelmet azokra a szervezeti és jogi vonatkozásokra, melyeknek tisztázása nagyot lendíthetne a tevékenységen. Mint már mondtuk *az idegenforgalmi szempontok érvényesítése csak koncentrált és több szerv egybehangolt tevékenysége alapján lehet eredményes.* Szóltunk arról is, hogy a beruházások telepítésének egyik lényeges szempontja kellene legyen az idegenforgalmi követelmények érvényesítése. Szóltunk a megye egyes termékeinek és a vendéglátóipar tevékenységének idegenforgalmi felhasználásáról is. Ez a szerteágazó és igen sok intézményt, szervezetet és vállalatot érintő tevékenység összehangolást igényelne, melynek *a Tiszai Intézőbizottság megszervezése, valamint idegenforgalmi tanácsrendelet megalkotása* vethetné meg az alapját. Úgy gondoljuk, mindezekre az idő már megérett.

Az intézőbizottság tevékenységét illetően az országos tapasztalatok alapján különösebb magyarázatot adnunk nem szükséges. Fel kell azonban vetni azon eset lehetőségét, ha kormányzati szervek az Intézőbizottság létesítésével és fenntartásával kapcsolatos létszám- és bérkérdéseket, valamint egyéb költségkihatásokat nem vállalnák. Ez esetben a bizottság hozzáértő szakemberek bevonásával társadalmi szervként kezdetnek meg működését és adminisztrációját az Idegenforgalmi Hivatal látná el.

Ez esetben még fokozottabb jelentősége lenne a Megyei Tanács által alkotott idegenforgalmi tanácsrendeletnek, mely – ha közvetett módon is – hatáskört biztosítana a társadalmi szervezetnek.

Az említett *tanácsrendeletnek elsősorban az volna a célja, hogy kimondja az Intézőbizottság létesítését, meghatározza annak működési rendjét, feladatait és hatáskörét.* Az általános célon belül elsősorban az idegenforgalmi szempontoknak a megye területén folyó beruházási és termelési tevékenység keretein belüli mikénti érvényesítése képezné a tanácshatározat tartalmát. Természetes, hogy egy ilyen jogi szabályozás megalkotása e rövid tanulmányon messze túlmutató feladatot jelent. Itt csak néhány jellegzetes tennivalót említenénk meg.

1. A bizottság feladata lenne a tanácsrendeletben meghatározott esetekben és kereteken belül minden beruházás engedélyezése előtt annak megvizsgálása idegenforgalmi szempontból. Ez a tevékenység a nem tanácsi beruházásokat is érintené oly módon, hogy a bizottság a megyei koordinálási bizottságon keresztül érvényesítené elképzeléseit.
2. A bizottság feladata lenne az idegenforgalom beruházási és működési távlati terveinek kidolgozása az illetékes szervekkel egyetértésben.
3. A bizottság feladata volna a város és községrendezési tevékenységen belül az idegenforgalmi üdülési szempontok messzemenő érvényesítése, e tekintetben lényegében szaktanácsadás az építési hatóságok számára.
4. A bizottság minden kulturális rendezvényt felülvizsgálhatna és javaslatokkal élhetne azok idegenforgalmi kihasználására, egyidejűleg ezekben az esetekben ellátná a közreműködő szervek tevékenységének koordinációját.
5. A bizottság feladata kiterjedhetne az idegenforgalmi propaganda feladatának és módszereinek meghatározására, feladatkörébe tartozna a megyei jellegű kiadványok (Múzeum, TIT, Könyvtár), valamint a helyi sajtó idegenforgalommal kapcsolatos tevékenységének kihasználása, prospektusok, útikönyvek tervezetése, felülvizsgálata és kiadása.
6. Beleszólási joga lenne emléktárgyak és dísz tárgyak, jellegzetesen megyei emléktárgyak tervezetésébe és forgalmazásába, valamint a Vendéglátóipar tájjellegű étrendjének kialakításába. Javaslatételi joga volna a megye területén működő üzemek felé gyártmányaiknak a megyére jellemző díszítéssel, vagy emblémával

való ellátására és az országos elosztáson túlmenő mértékben a megye területére történő diszponálására.

Fentiekben csak néhány olyan kérdést vetettünk fel, melyek jogi szabályozást igényelnének és amelyekben a tanácsrendelet erejével kellene az érintett szerveket kötelezni az idegenforgalmi szempontok érvényesítésére. Újra hangsúlyozzuk a tanácsrendelet megalkotása igen jelentős előkészítő munka eredménye lehet csak, mert sok esetben nehéz megtalálni azt a szervezeti formát és eljárási rendet, melynek keretében a nem tanácsi irányítás alatt álló szervezetek tevékenységét ezirányban befolyásolni lehet.

BÁRNA GÁBOR — KAPOSVARI GYULÁ

J E G Y Z E T:

Szolnok megye idegenforgalmának múltjával és jelen helyzetével kapcsolatosan viszonylag kevés irodalom foglalkozik. Munkánkban közülük az alábbiakat használtuk fel:

AZ UTAS könyve. Magyar utazási kézikönyv és útmutató, Budapest, 1935. Orsz. M. Weekend Egyesület.

Jászkunság folyóirat, I—XI. évfolyam, Szolnok, 1954—1965.

Muzeumi Levelek, 1—5. szám. Szolnok, 1958—1962.

Szolnok városképi és műemléki vizsgálata, 1952.

Marcag városképi és műemléki vizsgálata, 1952.

Túrkeve városképi és műemléki vizsgálata, 1952.

Jaszberény városképi és műemléki vizsgálata, 1954.

Szolnok megye vízföldtana, Szolnok, 1962.

Gejtsón István: Magyarország műemlékei, Budapest, 1963.

EM Műemlékjegyzéke, Budapest, 1961.

Utakönyvek: Debrecen—Nyíregyháza c. füzet.

Fodor Ferenc: A Jászság életrajza. 1943.

Akadémiai Tiszakutató Bizottság kiadványai, Szeged.

Dr. Elek István: A szolnoki hévvíz, Szolnok, 1935.

Szolnoki prospektus, Szolnok, 1933.

Magyei prospektus, Szolnok, 1958.

Magyarország gyógyvizei, Budapest, 1961.

Boldizsár Iván: Magyarországi útikönyv, Budapest, 1950.

Az irodalomban nem található anyagot helyszíni vizsgálatok, térképek alapján gyűjtöttük össze, felhasználva az általános idegenforgalmi ismereteket és kiadványokat.

Nem térünk ki részletesen a megyében idegenforgalmi szempontból már megoldott feladatokra, a Szolnok Megyei Idegenforgalmi Hivatal munkájára, a vadászati lehetőségekre. Munkánk inkább a fejlesztés lehetőségeire igyekezett jól hasznosítható megoldásokat és módszereket találni.

A földmunkásmozgalmak jellegzetességei Szolnok megyében

A tudományos és közérdeklődés alapvetően különbözik egymástól. Amíg a közérdeklődés főként a szokásostól elütő kuriózításokra irányul, a tudomány elsősorban a tipikus, nagy teret és időt ölelő, jellemző események feltárását tartja feladatának, hiszen ezek világíthatják meg az emberi fejlődés fő vonalát. A tudományokban a fő fejlődéstől eltérő dolgok vizsgálata csak akkor következhet, ha már feltárta az általánost, s a megrajzolt képet színezni akarja. Az ilyen eltérések alkalmasak az általános törvényszerűségek sajátos viszonyok között való megvalósulásának tanulmányozására. A tudományos érdeklődés egy pontban azonban megegyezik a közérdeklődéssel; egyaránt szeretik a különös intenzitású jelenségeket. Míg az oksági összefüggéseket kutató tudomány bizonyos körülmények sajátos és erőteljes találkozásának következményét látja benne, addig a közérdeklődés egyszerűen érdekes esetnek tekinti.

Megyénk a különleges történeti fejlődésű területek közé tartozik. Magában foglalja a régi Jászkun Kerület egy részét, ahol a polgári földtulajdon egy századdal hamarabb valósult meg, mint az ország egyéb területén. Ez a jogállapot a paraszti társadalom alakulását erőteljesen befolyásolta és eltérő irányba terelte. Mint más fejlődésű terület, eddig kevésbé tarthatott számot a történészek általános érdeklődésére, kivéve néhány, a jászkun jogot lokálpatriotizmusból kutató helytörténészt.¹ A modern történettudomány azonban ezek eredményeit csak szigorú kritikával használhatja fel, maga pedig új kutatásokat nem végzett mindaddig, míg a fő fejlődésvonalat fel nem tárta. Megyénk földmunkás mozgalmait mind időben, mind intenzitásban elmaradnak a környező megyék mozgalmaitól, melyek az általános fejlődés jellegzetes képviselői. Mind ez ideig nem kerülhetett sor arra, hogy a történészek alaposan megvizsgálják; mi az oka annak, hogy a Jászkun Kerület maradványát magában foglaló Jász-Nagykun-Szolnok megye földmunkásmozgalmait, a szinte azonos szociális állapotok mellett elmaradnak a szomszéd megyék mozgalmaitól mögött? A továbbiakban egy még be nem fejezett kutatási eredményeiket foglalom össze, megkísérelvén feleletet adni a felvetett kérdésre.

Ha egy pillantást vetünk Szolnok megye térképére, kétségtelenné válik, hogy a megye területe elsősorban a mezőgazdaság különböző művelési ágainak kedvez leginkább, s az ipari létesítmények kevesebb joggal verhetnek tanyát. Igaz, a művelésre befogott terület nem mindig a legalkalmasabb, de alapjában véve a földek átlaga elég jó. A mezőgazdaság számára nem közömbös az sem, hogy milyen messze esik a felvevő piac. Megyénk e tekintetben ismét kedvező helyzetűnek mondható, hiszen a megyeközpont 100 km-re fekszik a meglehetősen jó piacot biztosító fővárostól, de ez a távolság is jócskán lerövidült a vasútvonal megépítésével. A megye belső közlekedése még ma sem korszerű, de a múlt század végén a jó útviszonyokkal egyetlen megye sem dicsekedhetett. Megyénk közel fekszik a földművelésre kevésbé alkalmas hegyvidékhez is, ahol még a meglevő jobb földeket is szőlőművelésre használják fel. A gabonater-

melő alföldi megye és hegyvidéket átfogó Heves és Nógrád megye szervesen kiegészíthette volna egymást. E nagyszerű helyzeti energiának kedvező életszínvonalat kellett volna biztosítani a megye lakosainak, de a birtokmegosztás jellege ezt a vizsgált időben nem tette lehetővé.

A megye területe társadalomtörténeti szempontból, de a birtokmegosztást tekintve is, két nagy részre tagolható. A régi Jászkun Kerület és a közéje ékelődő Tiszamente. A Jászkunság területén mammutbirtok jóformán alig található. A birtokosok zömét a nagyparaszi birtok adja, ahol 200 kh föld már hatalmasnak számít. Ezt egészítik ki a törpebirtokok. A Tiszamentén már számos nagybirtok vette el a földet a nagyobb gazdák elől, s a nincstelenek tömege lényegesen nagyobb volt. Ha megvizsgáljuk a megye össznépszerűségének összetételét 1900-ban, az alábbi adatokat jegyezhetjük fel:

ipari népesség	11,7%
kisbirtokos 50—100 kh	1,0%
kisbirtokos 50 kh-ig	24,7%
kisbirtokos napszámos	4,5%
cseléd, napszámos stb.	39,7% ²

Ez a megosztás azt jelenti, hogy a megye paraszti lakosságának 40–42⁰/₀-a föld nélküli volt, illetve legfeljebb házhellyel rendelkezett. A nagybirtokosok, akik a megye legnagyobb földterületét uralták, alig 1–2⁰/₀-ot tettek. A régi Jászkun Kerület területén számottevő kisiparos réteg volt, ezeket foglalja össze az idézett népszámlálás „ipari népesség” címszó alatt. Ha ezeket az adatokat összevetjük a szomszéd Békés megyéével, csupán lényegtelen eltérést tapasztalunk; itt a nincstelenek rétegé 39,3⁰/₀, a többi kategóriáknál pedig az eltérés nem haladja meg az egy egész számot.

A két megye birtokviszonyai nagyjából megegyeztek. Mindkét megyében az agrárproletárok hatalmas tömegét kellett tehát ellátni munkával. Mindaddig, míg a vasútépítkezések és folyószabályozások nagyütemben folytak, a lakosságnak ez a rétege, ha nem is a legjobb viszonyok között, de valahogyan megélhetést talált. Ezek megszüntével azonban munkanélkülivé vált a lakosság mintegy 40⁰/₀-a.

A parasztság szakmája a földművelés. Más szakképzettséggel nem rendelkezik, éppen ezért más foglalkozási ágban nem is igen tud azonnal elhelyezkedni. Különbösen is igen gyér volt a megyén belül ez a lehetőség, hiszen a legelső nagyobb ipari üzemetek 1848 után létesítették, de még hosszú ideig kellett arra várni, hogy ezek számottevő létszámú munkásgárdát foglalkoztassanak. A munka nélkül maradt emberek bizony nem sok lehetőség között válogathattak. Kénytelenek voltak olyan bérért elmenni dolgozni, amelyet a gazda vagy a földbirtokos éppen felajánlott. Ezt a munkaerőkínálatot a nagybirtok bőségesen kihasználta, s a munkabérek leszorításával igyekezett termelési költségeit csökkenteni, hogy a beáramló külföldi, nagygazdaságok olcsó árujával felvehesse a versenyt. A parasztság ebbe a kiszolgáltatott helyzetébe nem nyugodhatott bele és kereste azt az utat, mely kivezetheti ebből a válságos helyzetből.

Parasztságunk legfüggetlenebb és legnagyobb ismeretekkel rendelkező rétege a földmunkás kubikosság volt. Ezek az emberek éppen munkájuk jellege miatt nagyon sokfelé megfordultak, sőt az Osztrák–Magyar Monarchia különböző államaiba is igen gyakran eljártak. Ezeken a területeken már ekkor, a század hatvanas éveiben, széles tábora volt a szocialisztikus eszméknek. Marx, Engels, Bernstein, Bebel, Kautzky stb. már részletesen kidolgozták az elméletet, s közérthető formában népszerűsítették. Igaz, hogy az egyes elméletek sokszor lényeges eltérést mutattak, mind ebből azonban a képzetlen földmunkás gárda csak egyet szűrhetett le: ez az az eszme, tan, amely kivezetheti őket is a válságos állapotból. Jólétet ígér. Az elvi különbségeket nem mérlegelték, mert még a vezető egyéniségek sem emelkedtek fel a tudatosság olyan fokára, hogy ezeket elválaszthassák egymástól. Amint a parasztság felismerte e tanban a lehetőségeket, a céltalan községi mozgalmak, évtizedek óta húzódo birtokpercek a volt

jobbágyok és földesurak között, mind átszerveződtek s ennek az eszmének a jegyében kezdtek fellépni.

A parasztszocializmus másik csatornából is táplálkozott. A Szociáldemokrata Párt, mely kezdetben csakis az ipari munkásság szervezésével foglalkozott, a megélenkülő parasztmozgalmak hatására maga is agitációba kezdett, s a század végén már külön szekcióba tömörítette a parasztságot. Az uralkodó rétegek csak azon kapták magukat, hogy Magyarország, lévén mezőgazdasági ország, egy sajátos parasztszocializmus fészke lett. Korábban maguk sem gondoltak erre, a lehetőségre, hiszen a tant szervező szociáldemokraták azt hangoztatták, hogy eszméjük főként az iparilag fejlettebb országokban fog győzni. Mivel a helyzet az Alföldön volt a legelkeserítőbb, a mozgalmak itt hevültek a legmagasabb hőfokra. A fő fészkek Békés, Csongrád, Csanád és Arad megye volt.

Szolnok megye e legforradalmibb megyék szomszédságában feküdt, de itt a múlt században korántsem találunk olyan nagy mozgolódást, pedig, mint láttuk, a parasztság helyzete semmivel sem különb, mint a legforradalmibb megyékben. Sőt, ha lehet még rosszabb volt. A Jászság és Kunság területén, ahol a paraszti középbirtokok feküdtek, sokkal alacsonyabb volt a munkabér, hiszen egy nagyobb gazdaság olcsóbban termel és munkásainak is valamivel többet tud fizetni. Egy 200 kh-as parasztgazda szolgálatában álló cseléd a végsőkéig ki volt használva. Maga a gazda is dolgozott, a munkatempót ő diktálta, munkásainak jobban a körmére nézett.³ A Jászkunságban ezt a gazda és munkás közötti ellentétet még fokozta az ekkor is elevenen élő *redemptus* és *irredemptus* ellentét, noha a kiváltságok már az ország egész területén régen megszűntek. A tudatban mégis mélyen gyökeret vertek, s kírásukat nem is tartották célszerűnek.

Míndezek ellenére a Jászkunság területén igen későn indulnak meg a parasztmozgalmak, s szocialisztikus köntöst is csak később öltenek. Ha megvizsgáljuk azokat a dokumentumokat, amelyek 1849–1867. között keletkeztek, azt állapíthatjuk meg, hogy a Jászkun Kerületben elsősorban a községi mozgalmak domináltak. Mivel itt a jobbágyfelszabadítás nem vetett fel problémákat, nem került sor a közföldek, jobbágytelkek körüli viszályokra, megmozdulásokra, az élet megmaradt a hagyományos „alkotmányos” keretben. A Jászkun Kerületnek 1745 óta kialakult szabályos alkotmánya mindenről intézkedett. A dolgok intézésének megvolt a hagyományos, törvényes útja. A panaszttevő irredemptusok sem lázadoztak, hanem a tanács elé vitték sérelmeiket, ahol aztán a bírák pártállásának megfelelően orvosolták vagy elpalástolták az ügyet. Ha valamit el akartak érni, azt csupán a hivatalos úton valósíthatták meg. Ezért rendkívüli jelentősége volt annak, hogy kik ülnek a tanácsban, kik töltik be a hagyományos tisztségeket. Ha ebben az időszakban megmozdulásra került sor a Jászkun Kerületben, az jóformán választási harc volt, s még az országos, mindenkit érdeklő alkotmányos ügyek (1860-as évek országgyűlései) sem mozgatták meg a lakosságot. *Jankovich György* jászkunkerületi főkapitány 1863-ban így jellemzi a kerületet: „A jászkun népben a fő, és lehet mondani egyedüli politikai jellemvonás a monarchikus és dinasztikus érzet, és a magyar nyelvhez – melynél egyebet még az értelmiségnek nagy része sem beszél – való ragaszkodás. Ezekon kívül a szorosán vett nép minden politikai tanok iránt tökéletesen egykedvű, sőt lehet mondani példásan indolens, és csupán a materializmusnak él, minél fogva attól méri a politikai helyzet jó vagy rossz voltát, amint több vagy kevesebb adót fizet, több vagy kevesebb teher nyomja vállát, egyébként természeténél és annál fogva, hogy vagyonos, a mérsékelt párthoz tartozik, ellensége a túlzásnak és mindannak, ami békés birtokában azt háborítani képes volna... a kibékülési szellem (Ausztriával) egynehány, csak igen kevés féltanult proletáriátust és malcontent demagógot kivéve – akik egyébiránt mélyen hallgatnak – általános...”⁴

Ugyan e kötet *Túrkevéről* idéz iratot 1865-ből, ahol a lakosok a helytartótanács vezetőjéhez folyamodnak, hogy előljáróik elmozdítását kérik.⁵ Ezekon kívül vég nélkül idézhetnénk a dokumentumokat. Valamennyi azt erősítené meg, hogy a jobbágyfelszabadítástól nem érintett területen más problémák voltak. Itt a földbirtoklás kérdése már egy századdal hamarabb megoldódott, s a Jászkun Kerület már egy századdal korábban letörte az irredemptusok harcos mozgalmát. *Szabó Lajos* megjelenés előtt álló munkája éppen a XVIII. sz-i osztályharcokkal foglalkozik a kerület egyik községében.⁶ Bőségesen idéz olyan intézkedést, melyet még ekkor hoztak a szegény nép meg-megújuló mozgalmai ellen. A Kerületnek már megvoltak a sajátos törvényi módszerei az ilyen mozgalmak elfojtására, s ha ilyen később egyáltalán felmerült, azonnal hathatósan léphetett közbe a kialakult hagyományok alapján.

1876 előtt a mai megye Tisza-menti része Heves és Külső-Szolnok vármegyéhez tartozott. Mivel ezt a területet a jobbágyfelszabadítás ugyanúgy érintette, mint az egész országot, természetesen a mozgalmak a Tisza-mentén is a birtokjogi kérdés jegyében zajlottak le.⁷ De szórványosan már ekkor jelentkeztek az aratómunkások megrövidítései miatt a sztrájkyszerű elégedetlenségek is.⁸ Azonban ezeknek a mozgalmaknak még nem volt meg a kellő erejük, jellegtelenek voltak. A szocialisztikus tanoknak még a híre sem érkezett el. Az agrárkérdést különben is a vasútépítés és folyószabályozás ideiglenesen megoldotta. A nagy munkák megszűnése, a többször is beköszöntő gazdasági válság súlyossá tette a helyzetet.

Ha a Jászkun Kerület területén nem is voltak erősek a mozgalmak, a megalakult új megye együtt haladt az ország legforradalmibb területeivel. Mégis ha megvizsgáljuk pl. az 1877. évi mozgalmakat a megyénkben, még a Tisza-mentén is erős lemaradást vehetünk észre. 1877-ben Fegyverneken Linkó Károly aratói ellen tesz panaszt a megyénéll⁹, Blaskovics Miklós tiszakúrti birtokán kétszer is elégedetlenkedtek az aratók.¹⁰ Ugyanez évben Martfűn emeltek panaszt a munkások Simon Gyula birtokos ellen¹¹, ezen kívül néhány jelentéktelen panasz érkezik a Tiszazugból.¹²

Ezzel ki is merült 1877-ben azoknak a megyei megmozdulásoknak a sora, melynek írásos nyoma van. A Jászkun Kerület területén az egyetlen említést érdemlő mozgalmi ügy a Nemes Károly vezetésével szigorúan a „hagyományos alkotmányosság” jegyében végbemenő harc, melynek során Pap Elek polgármestert kívánják elmozdítani a karcagi választók.¹³ Ugyanekkor a szomszéd megyékben számos kisebb-nagyobb megmozdulás játszódott le, de ezek gyakoribbak és erősebbek. Nálunk a mozgalmak erőtlenségének okát abban kell keresnünk ez időszakban, hogy megyénk 1876-ban egy egyáltalán nem forradalmi magatartású, sajátos rendszerű és hagyományú területet (a Jászszágot és Nagykunszágot) egyesített a forradalmibb jellegű Tisza-mentével. A komolyabb jelentőségű megmozdulások így is a Tisza menti járásokban voltak. Azonban ezekre némileg fékezőleg hatott a környező községek belenyugvó, törvénytisztelő magatartása. Az újonnan megalakult megye éppen abban az időben jött létre, amikor másutt a mozgalmak megerősödtek és kezdtek szocialisztikus ízzel megtelni. Az új vármegyét nem kötötték a régi avult megyei hagyományok és az ekkor feltámadó, a földmunkások mozgalmával szemben azonnal a legmodernebb intézkedéseket szegezhetette szembe, hiszen ez időben került sor a megye szabályrendeleteinek megalkotására. Mivel a megye vezetőségében jelentős szerepet kapott a régi Jászkun Kerület vezetőrétege, nem hiányoztak a jó példák sem. Már egy rendkívül pontosan kidolgozott, irredemptus-szegényparaszt mozgalom ellen hozott szabályrendeletet vehetett alapul. „Az 1886. évi XXI. t. c. 3. §-ában biztosított szabályrendelet alkotási jogával Jász-Nagykun-Szolnok-vármegye törvényhatósága elég bőségesen élt.”¹⁴ – számol be a szabályrendeletek előszavában az alispán. Sípos Orbán először 1880-ban adta ki ezek gyűjteményét. A későbbi kiadások már kevésbé változtak, hiszen az összes addig felmerült problémákat sikerült a törvényhatóságnak megrendszabályozni.

1881-ben dolgozták ki véglegesen a külső cselédekről szóló rendeleteket, melyek első sorban a gazdák érdekében korlátozták a munkakeresési lehetőséget. „Hogy vége vessék azon visszaéléseknek, mely szerint a külső (mezei) cselédek a szolgálat felmondása után, de szolgálati idejük letelte előtt szolgálatkeresés ürügye alatt a gazdaságból a legszorosabb munka időben is eltávoznak, s ez által gazdájuknak ok nélkül helyre pótolhatatlan veszteséget okoznak.” Elrendelik, hogy „legfeljebb két napi szabadságot engedélyezhetnek”, „a szolgálati idő utolsó két hónapja előtti időben a gazda semmi körülmények között sem köteles a külső cselédnek szolgálatkeresés céljából való távozását megengedni”. „A mely cseléd a gazda engedélye nélkül a szolgálat keresés címén bármily rövid időre szolgálatát elhagyja: szökevény cselédnek tekintik, s ellenében az 1876. XIII. t. c. 57. §-a szerint eljárás alkalmazandó.”¹⁵ Az 1879. XL. t. c. 5. §-a alapján készített szabályrendeletet megyénkben kiegészülnek azzal a 35 §-al, mely a napszamosok munkavállalását korlátozza: „Tilos napszamosoknak és munkát vállalni akaróknak máshol, mint a rendőrség, illetve az előljáróság által e célra kimutatott helyen tétlenül ácsorogni vagy csoportosulni.”¹⁶ Ha összevetjük ezekkel a rendeletekkel a kun városok vagy jáász települések szabályrendeleteit, teljes azonoságot találunk.¹⁷ Ez abból is következik a központi törvényrendeletek átvétele mellett, hogy a két terület ezeket a rendeleteket a legteljesebb egyetértésben hozta meg. A rendeletek megalkotásánál a jogaikat veszített jáászknok félretették az ellentéteket.

Természetes, hogy a kisebb gazdaságokban szétszórtnan dolgozó agrárproletárok, a szigorú rendeletek kordájában sokkal kevésbé szervezkedhettek. A Jáászknységban igen erős iparos és módos paraszt réteg, mely más megyékben erőtlenebb volt, szintén fékezte a tömegek forradalmiságát. Az ilyen nagyobb gazdák, iparosok, kik maguk is félig parasztok voltak, elfoglalták az alakuló munkásegyletekben, körökben a vezető pozíciójukat, s nagyobb erejük révén erősebb hatást gyakorolhattak a szegényebb lakosságra.

A végsőkig azonban mégsem lehetett megőrizni a megyét a nagyobb agrármozgalmaktól. A szomszéd megyékével vetekedő erőteljesebb mozgalmi hullám csak az 1890-es évek végén robbant ki. Először Tiszamente mozdul meg: Cibakháza, Tiszaföldvár, Kunszentmárton, Tószeg, Fegyvernek jár élen a mozgalmakban. Nem egy helyen a katonaság beavatkozására is szükség van.¹⁸ Az ekkor szervezkedő Várkonyi-féle pártnak azonban nem volt túlságosan nagy tábora a megyében. Ezt első sorban annak köszönhetjük, hogy a radikálisabb irány korábban is hiányzott. A Jáászknység népe csak korlátozott számban vált a párt hívévé, éppen a módosabb vidéki parasztarisztokrácia vezetőszerpe miatt. Az 1900-ban fellépő Mezői Vilmos pártja azonban rövidesen megmozgatta a Jáászknséget is. A korábban csak szűk csatornákon csörgedező szocialisztikus eszmék Mezői megfogalmazásában előntötték a megyét. A párt éppen kevésbé radikális magatartása miatt volt szimpatikus a nem túlságosan rebellis hagyományú megye földművelő lakossága előtt. A párt programjában kevés kockázatot vállalt, de annál többet ígért: a gazdag parasztnak paraszti hitbizományt, szegényebbnek és nincstelennek földet és munkavédelmi intézkedéseket, a kubikosoknak munkát és munkásvédelmet. A párt széleskörű programja nagyszerűen olvasztotta össze egy kevésbé radikális irányban a legkülönbözőbb érdekeket. Működése nagyobbrészt a hivatalos szervek tudtával zajlott le, nem igen kockáztattak. Ha mérlegre tesszük a párt programját megállapíthatjuk, hogy egyáltalán nem szocializmust akart megvalósítani. Ezt távoli célként kitűzte ugyan, de feladatának első sorban a paraszti kistulajdon megeremtését és védelmét tekintette. Ez nyilván szimpatikus volt a földbirtoklás gondolatával átitatott paraszti rétegek előtt. A párt kétségtelenül csekély forradalmisággal rendelkezett. De ugyanezt más agrárpártok sem mondhatják el magukról. Ők is végsősoron a földtulajdonért küzdöttek, csak eszközeik voltak radikálisabbak, de pontosan ez volt az oka annak, hogy a gyenge forradalmi hagyományokkal rendelkező

Szolnok megyét nem tudták megmozgatni. A kevésbé radikális program azonban széles körben elterjedt. Jellemző, hogy a párt által szervezett tüntetéseken a korábban alig megmozduló megye 1901-ben előljárt: „Füzesgyarmaton, *Túrkevéren*, Debrecenben, *Mezőtúron*, Temesváron, Tó-Almásán, *Tisza-Nagy-Réven*, Szabadkán, *Kenderesen*, *Szelevényen*, *Kisújszálláson*, Brassóban, Nagyváradon, Aradon, Szentesen, Újpesten kifejezték szent eszmékhez való hű és odaadó lelkes ragaszkodásukat...”¹⁹ A felsorolt községek, városok majdnem fele Szolnok megyei község. A párt éppen ezért 1902-ben, éppen a mozgalom nagy intenzitása miatt Mezőtúron rendezte meg a konferenciáját.

A kevésbé forradalmi Szolnok megye is, ha valamivel később, és nem annyira radikális formában, de befogadta a szocialisztikus tanokat. A korábban ritkábban előforduló agrármozgalmak, melyek a kerületi törvényhozás hagyományaiban, a sajátos társadalmi berendezésében és a modernebb megyei törvényhozásban gátat találtak, a mérsékeltbb szocialisztikus tanok hatására megsűrűsödtek és intenzívebbé is váltak. A Mezőfi Vilmos-féle párt szocialisztikus irányzata éppen a megye sajátos viszonyaira volt szabva, s elérte azt, hogy a századvégi és a XX. sz. elején lezajló agrármozgalmak már a szocializmus jelszavával indultak. Igaz, e szocializmus tartalmát nem igen értették, a tanokat bizonyos torzítással vették át, mégis nagy eredménynek tekinthető a mozgalomba való bekapcsolódás. A parasztság már hallott a szocializmusról, a szocialisztikus tanokat magáévá tette, s ennek köszönhető, hogy a későbbi radikális eszmék már némileg megmunkált talajra találtak. Fogékonyabbak voltak rá az emberek. Hogy ez mennyire így van, azt bizonyítja a két évtizeddel később bekövetkező Tanácsköztársaság. Megyénk egyik központjává vált a radikális megmozdulásoknak. S az, hogy a megye a korábbi történeti fejlődés ellenére is megértette és befogadta a kommunista tanokat, nagyrészt és elsősorban Mezőfi pártjának köszönhető.

SZABÓ LÁSZLÓ

J E G Y Z E T E K :

- 1 Itt elsősorban a régi, felsorolásra most nem kíváncsi, redemptusok kiváltságos jogait lerőgzítő és bizonyító művekre gondolok.
- 2 A Magyar Korona országainak 1900 évi népszámlálása. Bp.
- 3 **Erdei Ferenc, Veres Péter** szociográfiai bőségesen foglalkoznak a zsirosparaszti gazdaságokban végzett munka embertelenségével. Szembeállíthatjuk ezzel **Ilyés Gyula** Pustták népe c. munkáját, ahol az uradalmi munkaerkölcs lazaságát, számos kibúvót tartogató lehetőségét sorolja fel.
- 4 **Sashegyi Oszkár**: Munkások és parasztek mozgalmai Magyarországon. 1849—1867. Bp. 1959. 357—358.
- 5 U. o. 449.
- 6 **Szabó Lajos**: Redemptusok és irredemptusok osztályharca Kunhegyesen a XVIII. sz.-ban. Kisújszállás 1965. (Kézirat.)
- 7 **Sashegyi Oszkár**, i. m. 441.
- 8 U. o. 367.
- 9 Szolnoki Ail. Lt., a továbbiakban SZÁL 1877/6815
- 10 SZÁL, 1877/9873
- 11 SZÁL 1877/9211
- 12 SZÁL 1877/4290, 1877/9027, 1877/7899
- 13 SZÁL 1877/7476
- 14 Jász-Nagykun-Szolnok-vármegye Szabályrendeletei. 3. kiadás, Szolnok, 1895.
- 15 U. o. ad. 3911. kgy. sz.
- 16 U. o. 35 § 1881.
- 17 Jászberényi rendezett tanácsú városának felsőbbileg is jóváhagyott összes szabályrendeletei. Jászberény 1895.
- 18 Szabad Szó 1902. IV. 13. sz.
- 19 A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai. Bp. 1954. II. 559.

Gondolatok Szolnok színházi és zenei életéről

A különböző kulturális szervek munkáját Szolnokon nem szabad egymástól élesen elkülöníteni. Szükségszerű az erőik oly mérvű összpontosítása, mely egy minden igényt kielégítő színház gazdaságos működését biztosítja és a zenei élet alapját jelentő életképes filharmonikus zenekar megteremtéséhez vezet. Ezen két intézmény teljessége érdekében összpontosítani szükséges a jelenleg széttagoltan működő kórusok és táncsoportok munkáját is.

A jelenlegi helyzet nem túl rózsás. Színházunk az 1964/65-ös színiévadban már csak heti öt előadást tart Szolnokon. Kedden és szerdán a Szigligeti Színház sötét ablakai azt demonstrálják, hogy valami nincs egészen rendben, és színházi körökben már komolyan beszélnek a társulat megszűnéséről, illetve más színházba való beolvadásáról.

Városunk filharmonikus zenekara (az utóbbi időben szimfónikus zenekar néven szerepelt) egy igen jól sikerült 1963. június 25-i bemutatkozás után gyakorlatilag ma nem létezik. (A közelmúltban a Megyei Művelődési Ház kebelén belül kis szimfónikus zenekar alakult, jórészt hivatásos muzikusokból. Remélhető, hogy ebből a zenekarból, ha az előfeltételeit megteremtjük, kialakulhat a Szolnoki Filharmonikus Zenekar.)

A Ságvári-kórus és Tisza táncegyüttes igen szép sikerekre tekinthet vissza. A kórus 1962-ben és 1963-ban magasszínvonalú előadás keretében Haydn oratóriumot énekelt, a Tisza táncegyüttes nemzetközi sikerekkel is dicsekedhet.

Nézetem szerint a kulturális élet magvát a színház kell hogy képezze. Ezt indokolja az a körülmény is, hogy egyedül a színház rendelkezik komoly képzettségű hivatásos művészekkel, akik szakmai segítséget tudnak nyújtani a városban működő egyéb kulturális szervezeteknek. Ugyanakkor ezen együttesektől a produkciók színvonalasabbá tételéhez a színház is jelentős támogatást kaphatna.

Bár írásomban éppen azt igyekszem bizonyítani, hogy az egyes kulturális szervek munkáját nem szabad élesen elkülöníteni, a problémák különbözősége és terjedelme mégis azt diktálja, hogy a színház és a filharmonikus zenekar problémáját kiemelten egymástól elkülönítetten, de mégis egymásra utaltságukat bizonyítva elemezzem.

Színházi élet Szolnokon

Bevezetőben azt írtam, hogy egy minden igényt kielégítő, gazdaságosan működő színház fokmérője lehet egy regionális központi szerepre igényt tartó város kulturális színvonalának. De előbbi definíciómban a „gazdaságosan működő” jelző kívánczik az első helyre, igényekről csak a gazdaságos működés megteremtése után lehet szó.

Gazdaságosan működik a színház, ha a tervezettnél kevesebb állami támogatásból is megél, vagy ha a tervezett állami támogatás mellett gazdagabb kivitelű produkciókra képes. Ehez az szükséges, hogy Szolnokon az egyes darabok átlagos nézőszáma 7-8000

körül mozogjon. Ez a nézőszám szerintem elérhető. Szakítani kell viszont a közönségszervezés hagyományos módszereivel és át kell ezen a területen is térni a munka társadalmasítására.

Általános felfogás az, hogy sok ember valóban közönnyel viseltetik a színház iránt. Ezeknek az embereknek még nem vált szükségletükké a színház. Számuk jelentős és az üzemi kultúrszerveknek a feladata kulturális nevelőmunka keretében ezen réteg számának csökkentése.

Az igazi problémát azonban azok jelentik, akik szeretnének színházba menni, de különböző okoknál fogva mégsem jutnak el. A közönségszervezés hagyományos módszereivel ezen rétegre nem lehet hatást gyakorolni. Mi hát akkor a megoldás?

Minden olyan üzemben, melynek létszáma a 150–200 főt meghaladja, meg kell alakítani a színház baráti körét. Ez igen bonyolult feladat, de a baráti kör létrehívása érdekében tett erőfeszítés a későbbiek során bőségesen megtérül. Minél kisebb létszámú, de annál lelkesebb csoportról van szó, akik nemcsak látogatják a színházi előadásokat, de hajlandók részt venni a közönségszervezés hálátlan, de szép munkájában. Feltevélezve, hogy az üzemi kultúrfelelős munkáját kifogástalanul látja el, egy 150–200 főt meghaladó üzemben egymaga nem képes a közönségszervező munkát elvégezni.

Csak a színházi plakát kifüggesztésével, az egyes üzemrészekben való szóbeli hirdetéssel jelentékeny eredményt elérni nem lehet. A színházba hívást egyenként és nem általánosságban kell eszközölni. Ezt a munkát csak az a kis csoport képes elvégezni, melyet a színház baráti körének nevezhetnénk.

A baráti kör munkáját illetően gyakorlati tapasztalatom van. Egy viszonylag kis létszámú és szétszórott üzemegekben működő vállalatnál (Szolnoki Állami Gazdaság) az 1964/65. évi színiévadra 48 egyéni bérletet váltottak a dolgozók a baráti kör aktív munkájának eredményeként. A baráti körök létrehívása egy másik, mondhatnánk igen kényes problémát is tisztáz. Köztudomású, hogy a szakszervezeti bizottságok reszortelosztásánál a kultúrfelelősi pozícióra gyakran éppen olyan személy kerül, aki maga is közönnyel viseltetik a színház iránt. Elképzelhető ezek után, hogy milyen közönségszervező munkát fejt ki. A színház baráti körének megalakításával az üzemen belül kiküszöbölődik ez a hátrányos jelenség. A gyengén működő kultúrfelelős vagy bekapcsolódik a szervező munkába, vagy félreáll. A színház szempontjából mindkét ténykedése csak előnyös lehet.

A nem megfelelően működő kultúrfelelősök indokolttá tehetik a 150 főnél kevesebb létszámmal működő üzemekben, hivatalokon belül is a baráti kör létrehívását. Ennek bizonyítására szolgáljon az alábbi eset:

A KPVDSZ kulturális bizottságához az elmúlt hónap során a színháztól olyan jelzés érkezett, miszerint az egyik pénzügyetnél a bérletezési kampány eredménytelen maradt.

A KPVDSZ kulturális bizottsága jelen sorok írójának adott felhatalmazást arra, hogy a szakszervezet részéről vizsgálja ki az eredménytelenség okát.

Az illető pénzügyet szakszervezeti bizottsága a bérletezést a szakszervezeti bizalmikon keresztül igyekezett lebonyolítani. Az igyekezetet nem koronázta siker, mert történetesen a bizalmi hálózat tagjai maguk sem érdeklődtek a színházi bérletek iránt.

Ezekután felmerült a kérdés, hogy megalakítható-e a szóbanforgó pénzügyetnél a színház barátainak köre, hiszen *látszólag* egyetlen dolgozó sem érdeklődött a színház iránt. (A látszólag kifejezést azért kívántam különösképpen aláhúzni, mert ezen az egy konkrét eseten keresztül kívánom bizonyítani, hogy az a közöny, melyről igen sokat beszélnek, sajnos hivatalos helyeken is, ha városunk lakosságának a színház iránti érdeklődése kerül szóba, szintén csak látszólagos.)

A megoldást ilyen reménytelen esetben a KISZ-szervezet szolgáltatja. Pedagógusaink derekas munkája az ifjúság körében azt eredményezte, hogy az utóbbi években a középiskolák bérletezettsége megközelítette a 100%-ot.

Az említett pénzintézet KISZ-fiataljai nemrég még bérlettel rendelkező középiskolások voltak. Rövid beszélgetés után kiderült, hogy ízzig-vérig barátai a színháznak és lelkes munkájuk eredményeként ebben a reménytelennek látszó pénzintézetben is 18 színházi bérlet talált gazdára.

Egy másik munkahelyen a kultúrfelelős az elmúlt években igen szép munkát végzett a színház szempontjából is, munkáját kimagasló bérletszám jellemezte. A szakszervezeti vezetőség újraválasztása után az új kultúrfelelős munkáját lényegesen gyengébben látja el és az előző évi bérletszámot meg sem közelítette.

A kultúrfelelősök működése az egyes üzemekben rendkívül különböző. Elég, ha néhány számot idézünk az 1965–66-os színiévad bérleti kampányának eredményeiből: Az Állami Áruház dolgozói 34 bérletet váltottak, a közel azonos létszámú KÖJÁL-nál már csak 6 bérlet talált gazdára. A többezer főt foglalkoztató Járműjavítónál is csak 28 bérlettel rendelkezik színházunk.

Míndezekből levonható az a megállapítás, hogy színházunk jelenleg függvénye az egyes üzemek kultúrfelelőseinek. Ha a kultúrfelelős szereti a színházat és kellő rátermettséggel is rendelkezik, szép eredményeket képes felmutatni.

A színházbarátok körének az egyes üzemekben, hivatalokban való kiépítésével megszüntethetők, vagy legalább is csökkenthetők azok az aránytalanságok, melyek az egyes üzemek, hivatalok bérletezettségében ma még tapasztalhatók.

A baráti körök kiépítése nem érezteti azonnali hatását, ezen felül többletmunkát is ró a színházi szervező titkárra. Sajnos évenként más és más szervező titkárok keresik fel az üzemeket. Ez hátráltatja a közönség és a színház közötti kapcsolat elmélyítését.

A kezdeti lépések ezen a téren megtörténtek. A pénzintézeteknél a baráti körök megalakultak. Jelentősebb eredménynek számít, hogy ez év szeptemberében a Szigligeti Színház Baráti Köre az SZMT-én belül megalakult. Ez a baráti kör az egyes üzemek baráti köreinek küldötteiből jött létre, választott vezetőséggel, működési szabályzattal. A Szigligeti Színház Baráti Körenek fő célkitűzése a közönség és a színház kapcsolatának elmélyítése. Ez a kapcsolat csak akkor lehet tartós és őszinte, ha a színház ismeri a közönség igényét és a lehetőség határában belül igyekszik azt kielégíteni.

Ezért a műsorterv összeállításába a színház bevonja a baráti kör tagjait. Az egyes bemutatók után pedig klubdelutánok keretében vitatják meg a darabokat. A klubdelutánokon a színház vezető művészei ízelítőt adnak az egyes darabokról, énekszám, szavalt teszi színesebbé és emlékezetesebbé ezeket az összejöveteleket.

A baráti kör a klubdelutánokat mindig más-más üzemben tartja (az első a Járműjavító Kultúrházában volt), amely lehetővé teszi, hogy a baráti kör egyre bővülő létszámmal valóban a közönség széles rétegének ízlését, véleményét tolmácsolhassa.

Remélhető, hogy a folyó színiévad során a baráti kör hálózat kiépül nagy üzemekben, melynek eredménye a jövő színiévad bérleti kampánya során fog megmutatkozni azáltal, hogy az egyes üzemekben a bérletezés munkáját a baráti kör tagjai fogják elvégezni.

Ha ez a folyamat kiszélesedik, rendszeressé válik, akkor elmondhatjuk, hogy a közönségszervezés társadalmasítása terén jelentékeny előrehaladást tettünk.

A színház gazdasági munkája szempontjából rendkívül káros jelenség a közületek, intézmények által vásárolt színházi bérlet, melyet ingyen osztanak szét a dolgozók között. Ezen jelenség hátrányait konkrét példával szeretném alátámasztani. A már

korábban idézett Szolnoki Állami Gazdaságnál a folyó színiévadot megelőzően 16 db bérletet vásárolt a szakszervezeti bizottság. A bérlet kiosztása egyetlen alkalommal sem történt sűrlődés nélkül. Előfordult, hogy aki kapott bérletet, nem ment el az előadásra, aki nem kapott, bár igényelt, az duzzogott, és szó sem lehetett arról, hogy a közönségszervezőtől pénzért vásároljon jegyet. Fentiekből következik, hogy a 16 db bérlet egyben felső határát jelentette a vállalat színházlátogatóinak. Az 1964/65-ös színiévadban az szb. igen helyesen már nem vásárolt bérletet, hanem egy kötött szám erejéig 8-8 Ft-al hozzájárult a dolgozók által vásárolt bérlet havonként befizetendő díjához. Mi volt az eredmény? A szakszervezeti bizottság kulturális költsége nem nőtt, mert a korábbi évek bérletvásárlási összegét nem kellett emelni. A korábbi évek bérletével szemben a folyó évben 48 bérlet került megváltásra a Szolnoki Állami Gazdaságnál, tehát a bérletek száma pontosan megháromszorozódott. Mindenkinek saját bérlete van, nincs sűrlődési felület.

Egy 38 fős pénzügyésznél a szervezés szintén sikeresnek volt mondható ezzel a módszerrel, ahol 17 egyéni bérlet talált gazdára az előző két bérlettel szemben. A bérletekhez való hozzájárulás igen hatásos eszköz az szb. kezében. A munkaadónak érdeke, hogy dolgozói kulturáltan szórakozzanak.

Tapasztalatom az, hogy egy évi rendszeres színházbajárás elegendő ahhoz, hogy valaki a színház törzsvendégévé váljék. Így lehetőség nyílik arra, hogy a hozzájárulás egyénienkénti összegét évről-évre csökkentve növelni lehessen a hozzájárulásban részesülő bérlettulajdonosok számát.

A TV sem konkurencia a színháznak, mert a színházba vágyó emberek – a tv vásárlás után – egy ideig azt hiszik, hogy meg lehetnek színház nélkül, azután ki előbb, ki utóbb rájön arra, hogy a tv nem pótolja a színházi esték forró hangulatát.

Az előbb elmondottakat összegezve óvatos becslésnek számít, ha azt mondom, hogy üzemcink bérlettulajdonosainak száma megduplázható. Ez azonban még mindig kevés a színház gazdaságos üzemeltetéséhez, melyhez az átlagos nézőszámot 7-8 ezerben állapítottuk meg. Vizsgálódásunknál ez a nézőszám az első kiindulópont.

A téma folytatásához a másik kiindulópont városunk csekély lélekszáma. Ha igaz az a megállapítás, hogy a város lakóinak 10%-a bérletezhető be még akkor sem érjük el az előbbi pontban rögzített minimális nézőszámot, mely a színház gazdaságos működéséhez elengedhetetlen. Itt kapcsolódik a témához a színház tájékoztatásainak, illetve a vidékről behozandó közönség kérdése.

A helyes megoldás az, ha megtaláljuk azt a helyes arányt, amely kielégítő volna a szolnoki színház gazdaságos működéséhez, de ugyanakkor nem veszélyeztetné a vidéki kultúrházak létét.

(Folyt. köv.)

DR. KÜRTHY LÁSZLÓ



**Megérkeztek
az 1966. évi
téli-tavaszi
társasutazások
programjai!**

4 napos Prága, vonattal áprilisban. Részvételi díj	kb. 900 Ft
8 napos Magas Tátra autóbusszal, januártól áprilisig	kb. 1700 Ft
5 napos Magas Tátra autóbusszal március—április	kb. 1050 Ft
6 napos Alacsony Tátra autóbusszal február	kb. 1000 Ft
4 napos Alacsony T.-Vág völgye autóbusszal márc.—ápr.	kb. 850 Ft
6 napos cseh—lengyel körút autóbusszal március—április	kb. 1200 Ft
Üdülés Zakopánében vonattal március—április	kb. 1400 Ft
5 napos Varsó vonattal februártól áprilisig	kb. 1200 Ft
Kolozsvár—Torda autóbusszal március—április	kb. 750 Ft
Erdélyi körút autóbusszal április	kb. 2100 Ft
Román—jugoszláv körút autóbusszal április	kb. 1600 Ft
Herkulesfürdő autóbusszal április	kb. 1300 Ft
Berlin—Potsdam vonattal januártól áprilisig	kb. 1150 Ft
NDK körút vonattal áprilisban	kb. 1900 Ft
5 napos Berlin repülővel januártól—májusig	kb. 1200 Ft
Üdülés a Szász-Svájcban vonattal április	kb. 1250 Ft
Lipcei tavaszi vásár különvonat márciusban	kb. 1000 Ft
Kiev—Moszkva vonattal áprilisban	kb. 2100 Ft
Kiev—Leningrád—Moszkva vonat, repülő április	kb. 2500 Ft
Leningrád repülővel április	kb. 2100 Ft
Moszkva repülővel március—április	kb. 1600 Ft
Uzsgorod autóbusszal március—április	kb. 900 Ft
Kiev repülővel március—április	kb. 1000 Ft

Részletes programok, jelentkezések a szolnoki és mezőtúri

IBUSZ UTAZÁSI IRODÁBAN



MÉH-telepek és átvevőhelyek :

Szolnok megyében :

**Jászberény, Jászapáti, Karcag, Kisújszállás,
Kunhegyes, Kunszentmárton, Mezőtúr, Szolnok,
Tiszafüred, Törökszentmiklós, Túrkeve**

Heves megyében :

Eger, Füzesabony, Gyöngyös, Hatvan, Heves, Recsk

A DOLGOZÓ NŐ SEGÍTŐJE
A
PATYOLÁT



A SZOLNOKI PATYOLAT
VÁLLALAT ÁTVEVŐ ÜZLETEI:

Szolnokon, Törökszentmiklóson, Karcagon,
Kisújszálláson, Jászberényben, Martfűn stb.

Mit nyújt tagjainak, hozzá- tartozóinak havi 20 forint tagdíj ellenében a Biztosítási és Önsegélyező Csoport ?

Természetes halál esetén	15 000 Ft-ot
Baleseti halál esetén	30 000 Ft-ot
Balesetből eredő állandó teljes rokkantságot okozó sérülés esetén	25 000 Ft-ot
10%-os, azt meghaladó állandó vagy részleges rokkantság esetén a 25 000 Ft arányos részét	
Csonttörés (csontrepedés) vagy 10%-on aluli állandó rok- kantság, vagy a balesetből bekövetkező, legalább 28 napos táppénzes állomány esetén	400 Ft-ot
Munkaviszonyban nem álló házastárs halála esetén	5 000 Ft-ot
1—18 éves korú gyermekének halála esetén	1 000 Ft-ot
Ha a tag halála nyugdíjállományba helyezés vagy 65. életévé- nek betöltése után következik be. Természetes halál esetén	4 500 Ft-ot
Baleseti halál esetén	19 500 Ft-ot
Munkaviszonyban nem álló házastársának halála esetén	1 500 Ft-ot

Az Intéző Bizottság a befolyt tagdíjak egyhatod részéből segélyalapot képez. Ebből — mérlegelve a tagok szociális körülményeit — 1 éves tagság után a szervezeti szabályzat rendelkezései szerint rendkívüli segélyt nyújt a rászoruló tagok részére, és csoportos kirándulásokat, külföldi társasutazásokat is szervezhet.

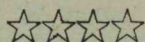
Beléphet a csoportba minden dolgozó 65 éves korhatárig, kivéve nyugdíjasokat és betegállományban levőket.

Kérjen bővebb felvilágosítást munkahelyén a biztosítási megbizottól, vagy az Állami Biztosító Fiókjától.

Modern ember modern eszköze a

TÖLTŐTOLL

Vásároljon, ajándékozzon töltőtollat!



**Örök emlék a szép fénykép-
felvétel! Gyűjtse felvételeit**

FOTOALBUMBAN

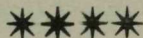
**Vászon, selyem és műanyag-
kötésben kapható!**



Legszebb figyelmesség a

KÉPESLAPON

*küldött üdvözet. Üdülésből, ünnepekre, születés- és
névnapra küldjön képeslapon üdvözetet!*



**Töltőtollak, fotoalbumok, képeslapok nagy
választékban a papír- és kultúrcikkbol-
tokban, valamint a dohányboltokban**

SZOLNOK MEGYEI IDEGENFORGALMI HIVATAL

SZOLNOK, Kossuth tér 9.

Tel.: 32—80. Egyszámlaszám: 745 058—526.

FIZETŐVENDÉGSZOLGÁLAT

TURISTASZÁLLÁS BIZTOSÍTÁSA

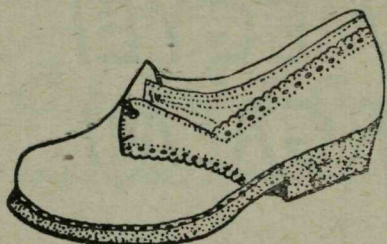
ÉTKEZTETÉS

**VÁROSNÉZŐ PROGRAMOK
ÖSSZEÁLLÍTÁSA**

IDEGENVEZETÉS

TÁRLATVEZETÉS

IDEGENNYELVŰ KIADVÁNYOK



**Járjon
mindig és
minden
időben
„Tisza”
cipőben**

Kapható minden szaküzletben !